

FAMILJENS VAL

Om familjers fördelning av föräldraledighet

FAMILIES CHOICE

Aboute famelies division of paternity/maternity
leave

Dan Nilsson & Stefan Nyrell
Sociala omsorgsprogrammet
Institutionen för
hälsovetenskaper
2005-06-09
Handledare: Sven Erik Olsson
Examinator: Ingrid Nilsson
Motevasel

Abstract

The following paper looks into Maternity\Paternity leave and how the parents make use of it. The underlying reasons for the paper, is a pattern of unequal division of leave between the mother and father.

By using a qualitative in depth interview technique with couples that have children between 2 and 3 years old we have looked for reasons why the decisions, around the division of leave, have been taken, and what factors influence the outcome.

We have found that great importance is attached to, how, the negotiations are carried out between the parents, although these negotiations are influenced by a series of circumstances where the families economic situation influenced by the employment market are important factors.

The results from the empiric part of the study showed a link between the childs age and which parent stayed home.

Furthermore, the results show the families place in relationship to the structure of society also plays an important part in the concluding division of leave.

Keywords

Negotiation, division, families, gender, paternity leave

Förord

Vi önskar tacka alla som gjort detta projekt genomförbart.

Våra respondenter som släppt in oss i sina hem och öppnat en del av sina liv för oss.

Våra familjer för att de med tålmodighet har gett oss utrymme och tid att genomföra det.

Vår handledare, Sven Erik Olsson för de reflektioner han har bidragit med.

samt Julian Knowles för hjälp med det engelska språket.

Innehållsförteckning

1	Inledning	5
1.1	Syfte	5
2	Bakgrund och tidigare forskning	6
2.1	Föräldraförsäkringens bakgrund, framväxt och mål	6
2.2	Föräldraförsäkringens utformning	7
2.2.1	Regler och förmåner i föräldraförsäkringen	7
2.2.2	Ersättningen	8
2.3	Uttagsmönster och tidigare studier	9
2.3.1	Hur föräldraledigheten tas ut	9
2.3.2	Tidigare studier	10
2.3	Summering av kapitlet	13
3	Teoretiska utgångspunkter	14
3.1	Sandqvists paradigmatteori	14
3.2	Hirdmans genusteori	15
3.3	Teorin om tids – och ekonomisk rationalitet	17
3.4	Förhandlingsteori	18
3.5	Resursteorin	19
3.6	Summering av kapitlet	20
4	Metod	21
4.1	Litteratursökningen	21
4.2	Val av metod	21
4.3	Deltagarna och urvalet	21
4.4	Intervjuerna	22
4.5	Analys och materialhantering	24
4.6	Presentation av resultaten	26
4.7	Etik	26
4.7.1	Informationskravet	26
4.7.2	Samtyckeskravet	27
4.7.3	Konfidentialitetskravet	27
4.7.4	Nyttjandekravet	28
4.8	Metoddiskussion	28
4.8.1	Om urvalsförfarandet	28
4.8.2	Om datainsamlandet	31
4.8.3	Om analysen	32
4.8.4	Om risk / nytta	33
4.9	Övergripande metoddiskussion	33
5	Resultat och diskussion	35
5.1	Hur familjerna fördelat sin ledighet	35
5.2	Familjernas förklaringar till fördelningen	37
5.3	Teoretisk reflektion över familjernas fördelning	40
5.4	Teoretisk reflektion över fördelningsutfallet på systemnivå	44
6	Avslutande diskussion	50

1 Inledning

Upptakten till denna uppsats som ni nu håller i era händer, ligger i likartade erfarenheter från författarnas tid som föräldralediga med småbarn.

Under den tid som vi varit hemma är det en sak som vi båda har reagerat på, nämligen vad vi upplevde som en brist på andra föräldralediga pappor. Detta har visat sig på flera sätt. Mest uppenbart har kanske varit vår ömsesidiga upplevelse av avsaknaden av ”likar” på öppna förskolor, föräldracaféer och liknande platser, men samtidigt även i bemötande och attityder från andra föräldrar och professionella i nätverket runt våra familjer.

När vi nu skulle välja ämne för denna uppsats kom vi fram till att vi båda hade en gemensam fråga vi ville ha svar på nämligen, varför har vi inte träffat på fler föräldralediga pappor än vi gjort.

Vår första tanke var att det rimligtvis kan bero på att papporna helt enkelt inte är föräldralediga i samma utsträckning som mammorna, något som vi snart blev införstådda med att så var fallet. En snabb överblick i ämnet visade på en, i vårt tycke stor, snedfördelning i uttagsfrekvensen av föräldraledigheten.

Frågan som uppstod ur detta konstaterande och som vi önskar söka ett svar på var. Varför är inte papporna hemma med sina barn? Med bakgrund i våra egna positiva erfarenheter av att vara hemma med barn uppstod frågan, är vi ensamma om att tycka så eller finns det andra förklaringar? Det är med detta som avstamp vi skriver denna uppsats.

1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka hur familjer har resonerat kring fördelningen av föräldraledigheten och hur de har påverkats av olika omständigheter.

2 Bakgrund och tidigare forskning

I detta kapitel kommer vi inledningsvis att ge en kort överblick över föräldraförsäkringssystemets utformning och framväxt i syfte att ge en kontext till läsaren för förståelse av ramarna som ligger till grund för vilket utrymme som barnfamiljer har att manövrera inom vid fördelningen av föräldraledigheten. Senare i kapitlet kommer vi att lyfta upp några resultat från försäkringsanalyser med relevans för området för att avslutningsvis presentera en del resultat från tidigare forskning inom området. Detta kapitel kommer tillsammans med nästkommande kapitel, vilket redogör för våra teoretiska ramar, att utgöra utgångspunkt för presentationen och diskussionen av resultaten från vår egen undersökning.

2.1 Föräldraförsäkringens bakgrund, framväxt och mål

Den nuvarande föräldraförsäkringen, vars utformning vi återkommer till längre fram, tillkom 1974 och ersatte den tidigare moderskapsförsäkringen. Den största nyheten i försäkringen var att även fädernas medgavs rätten att ta ut ledighet för att vårda barnen med samma förutsättningar som modern. Tidigare hade, vilket namnet antyder, föräldraförsäkringssystemet enbart riktat sig mot mödrarna (Ahrne & Roman 1997).

Föräldraförsäkringen har sedan tillkomsten haft som mål att den ska fördelas jämt mellan könen för att åstadkomma en utveckling som medför ökad jämlikhet mellan kvinnor och män (prop 1973:47 i RFV 2003) samt att stödja båda föräldrarnas möjlighet att förena förvärvsarbete med föräldraskap och framhåller särskilt männens ansvar för sina barn (prop 2000/01:44 i RFV 2003).

Roger Klinth (2002) har studerat framväxten av den nya försäkringen ur ett politiskt och historiskt perspektiv. Författaren menar att den nya försäkringen var ett resultat av en mer allmän jämställdhetsdebatt med start i slutet på 1950 talet och som var som starkast under 1960 talet. Den centrala frågan som då debatterades var enligt (Klinth 2002) kvinnors rätt till likställt tillträde till arbetsmarknaden och männens rätt till samma villkor på hemmaarenan som kvinnorna. Framför allt vände sig reformtankarna mot socialförsäkringssystemet som av många betraktades som en bevarare av det på den tiden gällande genusordningen.

Familjens val

Socialförsäkringen hade en inriktning mot att stödja ett enförsörjarsystem inom familjen genom ett flertal olika system såsom hemmafruförsäkring, barntillägg, änkepension, moderskapsförsäkringen med flera. Efter hand som jämställdhetsdebattens vindar blåste allt starkare under 1960 talet blev också rösterna för en reformering av social och familjepolitiken starkare, även inom riksdagen. Detta ledde bland annat fram till att det 1967 fattades ett riksdagsbeslut om jämställdhet som socialpolitisk grundprincip. Med denna princip som utgångspunkt reformerades ett flertal lagar och blev könsneutrala, i stort genom att ord som moder och kvinna byttes ut mot icke könsspecifika benämningar. Exempelvis ändrades den tidigare hemmafruförsäkringen namn till hemmamakeförsäkringen. 1974 kom så slutligen även turen till moderskapsförsäkringen som var sist ut i raden av socialförsäkringar att reformeras och ändrades till föräldraförsäkringen (Klinth 2002).

2.2 Föräldraförsäkringens utformning

Vi kommer här nedan att en kort genomgång för vilka förmåner som finns kopplade till föräldraförsäkringen regler kring dessa.

2.2.1 Regler och förmåner i föräldraförsäkringen

I samband med barns födelse erhåller barnets föräldrar sammanlagt 480 föräldrapennings dagar som kan tas ut till och med det år barnet fyller åtta år eller slutar första skolåret. Vid gemensam vårdnad fördelas dagarna jämt mellan föräldrarna. Föräldrarna kan dock om de så önskar överlåta dagar mellan varandra med undantag för 60 dagar som vardera föräldern själv måste utnyttja för att de inte ska förverkas. Har enbart en av föräldrarna vårdnaden erhåller denna samtliga dagar att själv disponera fritt.

Föräldraledighetsdagarna kan tas ut antingen som hela dagar eller som del av dag. Uttaget kan göras för en hel dag, trefjärdedels dag, halvdag fjärdedels dag eller en åttondels dag. Detta möjliggör en relativt stor flexibilitet kring hur ledigheten tas ut (www.fk.se^a).

Föräldrar till barn under 18 månaders ålder har rätt att vara ledig från arbetet för att vårda barnen. Även efter 18 månaders har föräldrar rätt att vara lediga, dock förutsätter detta ett samtida uttag av föräldraledighet. Fram till dess att barnet fyller åtta år eller avslutar sitt första år i skolan har föräldern även rätt att förkorta sin ordinarie arbetstid. Rätten till ledighet och arbetstidsförkortning återfinns i föräldraledighetslagen (SFS 1995:584).

Familjens val

Efter det att barnet fyllt åtta år eller avslutat sitt första skolår fryser föräldraledighetsdagar som ej utnyttjats in och därmed även rätten till ledighet från arbetet (www.fk.se^{a)})

2.2.2 Ersättningen

Föräldraledighetsdagarna ersätts enligt tre olika kompensationsnivåer.

- Sjukpenningnivå som ger 80 % av den sjukpenninggrundade inkomsten (SGI), upp till ett maxtak motsvarande 7,5 basbelopp/år.
- Grundnivå. 180:- per dag.
- Lägstanivådagarna som ger 60:- per dag.

Grundnivådagarna (tidigare kallade garantinivå) betalas ut till de föräldrar som inte har kvalificerat sig för ersättning enligt SGI. Detta kan bero på att föräldern har en inkomst som hade gett en ersättning under 180:- dag om den baserats på SGI eller föräldrar som inte har tillräcklig förankring på arbetsmarknaden för att uppfylla kvalifikationskraven. En stor grupp vars ersättning hamnar på garantinivå är studenter och unga föräldrar.

Av de sammanlagda 480 ersättningsdagarna som föräldrarna erhåller vid födseln är 90 lägstanivådagarna. Detta innebär att dessa dagar ersätts med ett fast belopp om 60:- per dag, oavsett föräldrarnas inkomster.

För att få ersättning beräknad på sin sjukpenninggrundande inkomst krävs att föräldern kvalificerar sig för detta. Kvalifikationskravet innebär att föräldern under minst 240 dagar i följd före barnets födelse (eller beräknad födelse) varit försäkrad för en sjukpenningnivå över garantinivån. Dock finns undantag för denna regel, exempelvis blir SGI:n låst under tiden föräldern studerar med studiestöd, om föräldern är helt eller delvis ledig från arbete för att vårda ett barn som ej fyllt ett år samt om modern slutar en anställning eller ändrar arbetstid tidigast sex månader före barnets födelse (alternativt beräknad födelse)(www.fk.se^{a)}).

Utöver ovan beskrivna regler finns en rad undantag och anpassningar i det kompakta regelverket kring föräldraförsäkringen. Dessa berör i första hand föreskrifter om hur dagarna kan förläggas samt regler kring kvalifikationskravet. De sistnämnda riktar sig i första hand mot särskilt utsatta grupper, arbetslösa, långtidssjukskrivna och studerande med flera. Även för flerbarnsfödelse och adoption finns särskilda regler.

2.3 Uttagsmönster och tidigare studier

I detta avsnitt kommer vi att presentera en del fakta kring hur kvinnor och mäns uttag av föräldraledighet fördelar sig. Klart står att männen är underrepresenterade i det totala uttaget, alla kategorier.

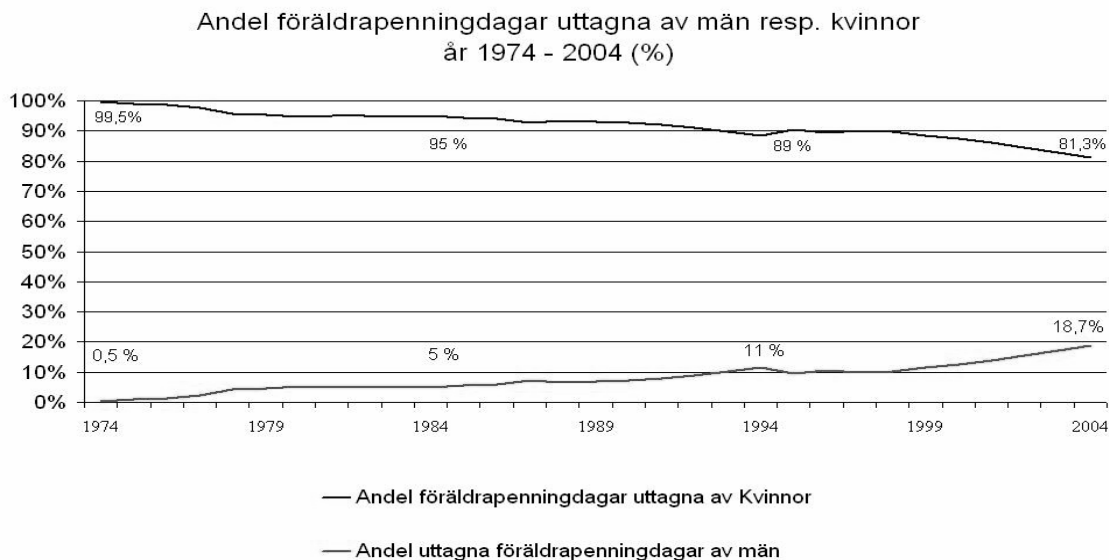
2.3.1 Hur föräldraledigheten tas ut.

2004 stod männen för 18,7 % av det totala föräldrapenningsuttaget. Även om männen är underrepresenterade i antalet dagar innebär inte detta att de inte är hemma med sina barn. Ser man till fördelningen mellan könen beträffande föräldrar som tog ut ledighet samma år är det en jämnare fördelning. 2004 var 43 % av alla som någon gång under året tog ut föräldrapenning en man. Den stora skillnaden ligger i längden på hemmavistelsen. Männen var i snitt hemma 33 dagar medan kvinnornas ledighet i snitt varade mer än tre gånger så länge, 108 dagar.

Medan det hör till sällsyntheterna att modern inte tar ut någon som helst föräldraledighet har 25 % av alla barn vid två års ålder en pappa som inte tagit ut någon föräldrapenning alls. Vid fyra års ålder var motsvarande andel 20 % 2004. Före införandet av en icke överskrivningsbar månad, s.k. pappamånad, för vardera förälder var det närmare 50 % av fäderna som inte tog ut någon ledighet alls (beräknat på de första årskullarna där outtagna dagar fryst inne sedan pappamånadens införande, födda mellan 1993 -1994).

Även om fördelningen av uttaget är kraftigt snedvridet är trenden att männen tar ut mer och mer föräldrapenning. 1974 då föräldraledighet för första året var möjlig för männen att nyttja var 2,8 % av de föräldrar som tog ut föräldrapenning män. Tillsammans tog de ut 0,5 % av det totala årsuttaget. Sedan dess har fädernas uttag ökat stadigt år för år med fåtal undantag, se diagram 1 (www.fk.se^b).

Familjens val

Även vid studier av hur och när föräldrarna tar ut föräldraledighet finns skillnader mellan mödrarna och fäderna. Mödrarna tar i större utsträckning ut lägstanivådagarna än männen. Det är också fler kvinnor som får föräldrapenning utbetald enligt garantinivå.

Merparten (80 %) av alla föräldraledighetsdagar tas ut innan barnet fyller två år.

Kvinnorna tar ut merparten av sin föräldraledighet med barnet som är under 1,5 år och papporna tar ut mest medan barnen är 1-1,5 år gamla (www.fk.se ^a).

Det finns en markant skillnad i ersättningsnivåerna mellan föräldrarna. Män fick i genomsnitt ut en dagpeng vid föräldraledighet på 477:-/dag under 2004 medan kvinnorna fick 393:-/dag. Den genomsnittliga ersättningen var 408:-/ av maximala 648:-/dag. Denna snedfördelning speglar sig också i den registrerade SGI:n hos dem som tog ut föräldrapenning. Männens genomsnittliga SGI för männen var 217 600:- och för kvinnorna 179 100:-, även detta 2004. (www.fk.se ^c)

2.3.2 Tidigare studier

Ahrne & Roman gjorde i samband med ett delprojekt i kvinnomaktsutredningen en större surveyundersökning om familjers fördelning av hushållsarbetet. Undersökningen, som riktade sig mot sammanboende i åldrarna 25-60år resulterade i totalt 1281 svar från lika många hushåll. Undersökningen som presenterades i rapporten "Hemmet, barnen och makten" (Ahrne & Roman 1997). Undersökningen, vilken även kompletterades med en kvalitativ undersökning för att nyansera materialet, handlade om familjers organisation av arbete och

Familjens val

ekonomi och visar på att idéer om jämlikhet har en stark förankring på ett principiellt plan. Av de tillfrågade personerna, av båda könen, menade 80 % att sambor och makar bör ta lika mycket ansvar för familjens försörjning som för det praktiska arbetet med hem och barn. Resultaten från undersökningen visar dock att var fjärde familj levde med en, av författarna benämnd, traditionell könsrollsuppdelning kvar genom att kvinnan står för merparten av hushållsarbetet. Bara drygt 10 % av familjerna hade en fördelning som författarna bedömde som jämn i realiteten.

I närmare 67 % av familjerna ansågs mannen göra en insats i hushållet och av dessa ansågs denna insats vara relativt stor i 25 % av fallen.

Lite mer än en fjärdedel av familjerna ansågs av författarna ha en patriarkalisk uppdelning med en könsstereotypisk arbetsfördelning. I dessa, av författarna benämnda, patriarkaliska familjer ansåg en fjärdedel av kvinnorna själv att det var de som bör ta huvudansvaret för hushållsarbetet. Av den totala undersökningsgruppen delades denna uppfattning av var tjugonde kvinna.

Även om det är betydligt vanligare att kvinnorna i de patriarkala familjerna ser det som en ”bra” fördelning att de själv tar ansvaret för och sköter hemmet än det var i den totala undersökningsgruppen är det i första hand männen i de patriarkala familjerna som förespråkar en traditionell arbetsfördelning. Det är således i de allra flesta fallen inte kvinnornas egna föreställningar om hushållsarbetet som förklarar fördelningen utan det är männens föreställningar som fått störst genomslag i dessa familjer. Författarna drar slutsatsen att detta större inflytande i hög grad grundar sig på att de har betydande större förhandlingsresurser än kvinnorna och att kvinnorna i dessa familjer är i stark ekonomisk beroendeställning till männen.

I de familjer som betecknades som jämställda återfinns även här uppdelningar i manliga och kvinnliga uppgifter. Jämställdheten ligger snarare i att båda lägger ner ungefär lika mycket tid på hushållsarbete. I många fall ligger det slutliga ansvaret för hushållsgöromål fortfarande på kvinnan, även om familjen delar någorlunda lika på utförandet.

Signifikanta skillnader framkom också i Roman & Ahrnes undersökning när de tittade på familjerna utifrån var i familjens livscykel de befann sig. Det mest avgörande för jämställdheten var huruvida familjen fått barn eller inte. De mest jämställda familjerna beträffande arbetsfördelningen visade sig vara yngre familjer utan barn. Författarna definierar en tredjedel av dessa familjer som jämställda och fyra av tio som ganska jämställda. I gruppen med barn var fyra av tio tillnärmelsevis jämställda. Författarna utesluter att denna skillnad

Familjens val

skulle vara en generationsfråga eftersom det inte var så stor åldersskillnad mellan grupperna utan torde bero på själva familjesituationen, barn eller inte.

En förklaring till att skillnaderna i jämställdheten uppstår just i samband med barnafödande är enligt undersökningen att det är kvinnorna som i första hand ändrar sin anknytning till arbetsmarknaden. Det var inte bara kvinnorna som tog ut huvuddelen av föräldraledigheten utan det är också de som sedan ändrar arbetstid och går ner i deltid i störst omfattning, vanligtvis "för familjens skull" enligt kvinnornas egna förklaringar. Idén om att det inte är bra för barn att vistas för länge på daghem och förskolor var vida spridd i undersökningsgruppen och låg ofta som grund för beslutet att modern skulle gå ner i arbetstid. För föräldrar med barn i åldern 2-13 år deltidarbetade 60 % av mödrarna vilket kan jämföras med fyra procent i gruppen unga kvinnor utan barn. Bland männen återfanns ingen märkbar skillnad i förvärvsarbetsfrekvens hos undersökningsgruppen.

Av undersökningens hela population instämde 60 % av kvinnorna och 70 % av männen, helt eller delvis, i påståendet att "kvinnor bör vara hemma med barnen när de är små". Den jämlikhetsideologi som framkom när det gällde jämlik fördelning av hushållssysslor och ansvar för familjens försörjning var således betydligt svagare när frågan handlade om föräldrarollerna. Författarna prövade i sin undersökning kopplingen till inkomsterna som förklaring till denna skillnad. Hypotesen var i så fall att männen stod för en så stor del av försörjningen att familjerna inte skulle ha råd med att mannen var hemma mest. Detta motsades dock av att även de kvinnor som tjänade mer än sina män tog ut mer föräldraledighet. Författarnas slutsatser av sin undersökning är att det i grund och botten är föreställningar om moderskap som bäst förklarar vem som är föräldraledig. Det som är avgörande för om mannen är hemma eller inte är dels kvinnans benägenhet att vilja att mannen är hemma och dels mannens önskan att vara hemma. Kvinnornas upplevelse är i stor utsträckning att de inte kan tvinga sina män att ta ut föräldraledighet och männen litar på att om de väljer att inte var lediga kommer barnen att bli väl omhändertagna av barnens mödrar. Motsvarande valfrihet finns inte för kvinnorna som känner sig förpliktigade att ta hand om barnen om männen inte vill göra det.

Betydelsen av andra personers inställning till faderns ledighet tas upp i andra undersökningar. I spelade pappamånaden någon roll? (RFV 2002) ges, med hänvisning till flertal källor, exempelvis arbetsgivares attityder och personer i omgivningens inställning en viss betydelse. Viktigast av dem alla för huruvida pappan skall vara ledig är moderns önskemål om att själv vilja vara hemma och ovilja att släppa ifrån sig dagar.

Familjens val

Moderns inställning och dess inverkan på faderns benägenhet att ta föräldraledigt tas också upp i pappagruppens slutrapport i vilken frågan om en pappagaranti diskuterades. Författarna noterade här ett motstånd främst från kvinnorna vilka motsatte sig att föräldraledighetsdagar skulle reserveras för enbart pappan. I första hand menade dessa att en fader som blev tvingad att vara hemma inte är någon lämplig barnavårdare. Istället menade denna grupp att det vore mer lämpligt att bygga ut försäkringen med ytterligare tre månader, reserverade för fadern. Utredarna drar utifrån detta slutsatsen att motståndet grundade sig på att en sådan garanti skulle göra ett intrång på kvinnornas sfär utifrån en maktaspekt (Soc 1995).

2.3 Summering av kapitlet

Genom detta kapitel har vi gjort en kort genomgång av grunderna i föräldraförsäkringssystemets uppbyggnad och gett en kort orientering i dess framväxt. Vi har även visat på hur föräldraförsäkringssystemet utnyttjas och visat på en några framträdande mönster i föräldrars uttagsfrekvens. Det mest tydliga i denna genomgång har varit en övergripande snedfördelning mellan könen. Detta inte bara i hur mycket föräldraledighet respektive grupp tar ut utan vi har även, med hänvisning till tidigare studier, visat på mönster som särskiljer könen åt vad det gäller andra aspekter kring föräldraledigheten.

I nästa kapitel kommer vi att ge en överblick i ett antal teoretiska modeller som kan bidra till att öka förståelsen för hur dessa skillnader uppstår och består.

3 Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel avser vi att presentera ett antal teorier som är av intresse för att förstå vad som påverkar familjer i den valsituation de står inför när de ska fördela föräldraledigheten. Dels handlar det om teorier som ger förklaringar till hur familjerna organiserar sig på ett övergripande plan vilket senare antas ligga till grund och bidra till utfallet i det enskilda fallet och dels teorier som uttalar om hur en sådan fördelning går till och vad som påverkar på individ och gruppnivå.

3.1 Sandqvists paradigmatteori

Karin Sandqvist (1990) menar att det finns ett samhälleligt paradig för föräldraskap. Detta paradig kan enligt Sandqvist ses som en slags uttalad norm för hur saker och ting skall vara. Samhällparadigmet för föräldraskap får enligt författaren utlopp i lagar, idéer och ideal som sätter sin prägel på människors tanke sätt, och går att härleda i folks vardagstillvaro. Sandqvist utgår från att, även om det i ett samhälle finns många som avviker från det idealiska finns det vanligtvis en strävan efter att närma sig idealet.

I Sandqvist (1990) skiljer författaren ut tre olika föräldraskapsparadigm som efterträtt varandra de senaste seklerna. Det första paradigmet som varade fram till ca 1860 talet och var starkt påverkat av den Lutherska läran och förespråkade hustruns underordning i förhållande till mannen. Fadern hade i detta paradigmet den absoluta makten och beslutandemakten över sin familj och modern skulle vara honom underdånig. Detta paradigmet sammanfattar Sandqvist som olika makt och värde samt helt olika roller för modern och fadern.

Perioden därefter, fram till 1970 talet följdes av en tid med ett paradigmet som efter hand blev liberalare och resulterade i ett ur maktsynpunkt mer jämlikt förhållande där modern och fadern fick lika makt men hade olika roller. Faderns uppgift var att stå för familjens ekonomiska försörjning, vilket i takt med samhällets förändring förde honom ut från arbetet hemma på gården till arbete utanför hemmet. Han kunde då inte utöva sin roll som familjens överhuvud lika direkt och ansvar och inflyttande överläts på modern vars roll blev att stanna kvar hemma och ansvara för hemmet och barnen. Sandqvist menar då att dessa förändringar i

Familjens val

samhället påverkade familjen så att modern och fadern fick ett likartat inflytande men olika roller i familjen, fadern blev ansvarig för familjens försörjning och modern skulle sörja för hemmets skötsel och skapa en skyddad, moraliskt god miljö för barnen att växa upp i.

Dessa olika roller krävde då också olika personlighetsideal, fadern skulle vara aktiv och effektiv medan modersidealet hade kvalitéer som mild och självupppoffrande.

Det i dagsläget rådande föräldraparadigmet betecknar Sandqvist som ”jämställdhetsidealet” Jämställdhetsidealet växte fram i och med kvinnorörelsen och jämställdhetsdebatten under sextiotalet. Detta ”nya” paradigmet innebär inte bara att föräldrarna ska vara lika mycket värda i maktaspekten utan innebär också en strävan efter jämlika och likartade roller i familjen (Sandqvist 1990).

3.2 Hirdmans genusteori

Enligt Hirdman är samhället på en grundläggande strukturell nivå uppbyggd utifrån en specifik könsordning i vilken kvinnorna genomgående underordnas männen.

Denna könsbundna struktur kallar författaren för genussystem vilket utgör den bas som alla andra samhällsordningar bygger på såsom ekonomi, politik, familj och arbetsmarknad (Hirdman, 1992).

Även om många områden som tidigare varit helt avstängda för kvinnor nu har blivit öppna för dem att delta i såsom arbetsmarknad och politik är de inte tillgängliga på lika villkor utan istället uppstår ett slags ”apartheidsystem” i vilka kvinnorna ”får” bilda egna avgränsade områden av mindre värden att ”leka på” (Hirdman, 1992). Det gemensamma för samtliga områden i samhället är att kvinnorna, oavsett deras grad av delaktighet och närvaro är relativt underordnade och deprivilegierade männen.

Systemet bygger på två olika delsystem, eller logiker, lagar eller principer som Hirdman kallar dem (Hirdman, 1988).

Den första ”regeln” är särhållandets princip enligt vilket de båda könen inte bör blandas utan hållas isär. Detta särhållande visar sig konkret i uppdelningen av manligt och kvinnligt.

Denna uppdelning strukturerar och uppdelar platser, sysslor och egenskaper i manligt och kvinnligt. Hirdman påtalar att denna uppdelning är fundamental och är det system som bildar den bas som andra ordningar i samhället byggs utifrån, såsom sociala, ekonomiska och politiska ordningar (Hirdman 1988).

Familjens val

Den andra principen i Hirdmans genussystemsteori är den manliga överlägsenhetsnormen (Hirdman 1992). Denna överlägsenhetsnorm innebär att det som enligt särhållandets logik definieras som manligt ses som bättre och överlägset det som är att betrakta som kvinnligt. De båda logikerna fungerar sinsemellan förstärkande och dialektiskt och ger en förståelse för hur könssegregationen kan upprätthållas och återbildas även inom nya områden och uppstå även inom nya områden i samhället. Hirdman menar att inom alla områden återfinns mönstret med särskiljande av könen och uppdelning i manlig och kvinnligt. I alla dessa områden är det också det som definieras som manligt som betraktas som meningsskapande och betydelsefullt (Hirdman 1988).

Systemet reproduceras på tre olika plan:

Kulturellt överlagringsplan med olika tankefigurer och föreställningar om skillnader mellan manligt och kvinnligt, man och kvinna.

Social integration dvs. samhällliga institutioner, artefakter, arbetsfördelning mellan könen
Socialisation på individplanet, exempelvis att pojkar lär sig att inte gråta.

Hirdman menar således att systemet reproduceras inte bara genom direktinläring utan också med hjälp av kulturella och sociala föreställningar (Hirdman 1988).

Hirdman ställer sig själv frågan varför (Hirdman 1992) systemet är så svårt att bryta trots förståelse och insikter inom området. Som svar lyfter hon fram två saker. Dels systemets fundamentala roll som bas för andra system i samhället. En förändring i maktrelationen mellan könen skulle fortplanta sig till andra maktcentra i samhället. Hirdman menar då att dessa överliggande system skulle motsätta sig en sådan ändring i sin strävan efter att upprätthålla den nuvarande balansen. En sådan ändring i relationen mellan könen skulle därför kräva inget mindre än en revolution. En sådan revolution skyddar samhällssystemet sig mot enligt Hirdman genom ett brett spektrum av tekniker och mekanismer. I första hand genom att hindra att könsuppdelningen blottas. Hirdman jämför könsförtrycket med en samhällelig neuros som inte får vidkännas med risk för att rämna det samhällliga överjaget (Hirdman 1992).

Även på individplanet ges systemet bränsle. En viktig sak att uppmärksamma för att inte missförstå Hirdmans teori är att det inte handlar om ett ensidigt förtryckande med onda män som med hjälp av ett maktövertag förtrycker det andra könet. Snarare betonas att systemet upprätthålls, inte bara på systemnivå, utan även på individnivå av båda könen. Båda könen är beroende av varandra för sin blotta existens och fortplantning. Genom att följa spelets regler för vad som är manligt och kvinnligt blir individen belönad och bekräftad från omgivningen, en bekräftelse som är viktigt i skapande och upprätthållande av det egna jaget. Motsatsen, att

någon bryter mot det gängse innebär en risk för bestraffning, att bli betraktad som oattraktiv, en velourprodukt som ingen vill ha (Hirdman 1992).

3.3 Teorin om tids - och ekonomisk rationalitet

Fördelningen av föräldraledigheten kan ses som en effekt av rationellt tänkande. Till denna syn hör teorierna om ekonomisk rationalitet vars grund är hämtade från nationalekonomin (RFV 2003).

Enligt Gary S Beckers ekonomiska teori om familjen kan familjen betraktas som ett litet producerade företag som framställer måltider, renbäddade sängar och rentvättade barn med mera med hjälp av kapitalvaror råmaterial och arbetsinsatser. För att överhuvudtaget fungera behöver familjen främst två saker, kapital och tid. I en sträva efter att maximera tillgången till dessa två resurser förutspås familjen i valet mellan vem som ska vara hemma med barnen att fatta detta beslut utifrån vem av föräldrarna som bidrar till att familjen får tillgång till vardera resurs mest effektivt.

Ekonomiskt sett säger teorin då att om den förälder som tjänar mest avstår från förvärvsarbete innebär det för familjen ett större bortfall av kapital än om den som kan dra in minst kapital genom förvärvsarbete gör det. Ur ekonomisk synvinkel är det därför rationellt att den av föräldrarna som tjänar mest (har störst marknadsproduktivitet) också blir den som ägnar sig åt förvärvsarbete i störst utsträckning (Becker 1974, se Ahrne & Roman 1997).

Om utgångspunkten är att de båda föräldrarna har ungefär lika mycket tid till förfogande att fördela mellan arbete på marknaden och i hemmet blir det enligt det så kallade tidsresursargumentet rationellt för familjen att den som tjänar minst på marknaden istället ägnar sig åt hemarbetet och ökar den andres möjligheter att lägga tid på kapitalinbringande förvärvsarbete. Följden blir enligt modellen att de båda föräldrarna specialiserar sig och uppnår ett slags symbiosförhållande där den med mest tid till förfogande ägnar den åt arbete i hemmet såsom vård av barn mot att den andre i gengäld står för försörjningen. Den andre föräldern lägger sin tid på förvärvsarbete och försörjer familjen mot att den i gengäld får hemarbetet utfört av den andre föräldern. Modellen förutspår då också att om den ena föräldern bryter symbiosen, exempelvis genom att föräldern med minst inkomstmöjlighet förvärvsarbetar kommer den andre föräldern att kompensera detta genom att öka sin andel av sysslorna hemma på bekostnad av förvärvsarbete (Ahrne & Roman 1997).

3.4 Förhandlingsteori

Fördelningen av föräldraledigheten kan betraktas som resultatet av förhandling mellan föräldrarna. Det sätt som föräldraförsäkringen är utformad på tvingar fram en överenskommelse mellan föräldrarna eftersom båda föräldrarna har samma rätt att utnyttja denna (förutsatt gemensam vårdnad).

Även om det förhandlingsutrymmes som finns inom familjen kan begränsas och påverkas av yttre faktorer såsom ekonomiska villkor, normer, författningsutformning är det ändå ytterst ett val för föräldrarna att komma överens om hur de kommer att använda sig av försäkringen.

Genom att applicera förhandlingsbegreppet in i kontexten kring familjers val att organisera sin vardag framhäver Roman (2004) detta manöverutrymme. Även om familjemedlemmarna delar många mål och intressen kan det inte förutsättas att dessa överensstämmer helt. Olika sätt att fördela resurser, såsom exempelvis förmånerna i föräldraförsäkringen, kan gynna föräldrarna intressen olika (Roman & Ahrne 1997). Det sätt som familjen organiserar sig beträffande förvärvsarbete och hushållsarbete kan betraktas som ett resultat av förhandlingar inom familjen (Finch 1989, Roman & Ahrne 1997). Sådana förhandlingar kan ske antingen genom öppna ”runda bords diskussioner” eller genom överenskommelser som, helt eller delvis, inte är ett resultat av någon öppen diskussion. Finch (1989) och Roman & Ahrne (1997) benämner det förstnämnda som en explicit förhandling och den senare för implicit förhandling.

Finch (1989) menar att styrkan i hennes sätt att se på frågan är att man kan gå utom de ramar som hon anser att man fastnar i om man ser individers handlande som följd av rationella beslut eller enbart följde normativa förväntningar. Istället lägger Finch vikten vid den kontext som beslutet kommer fram i. Förhandling menar hon behöver inte nödvändigtvis genomföras utifrån någon medveten strategi utan kan ske mer eller mindre oreflekterat. Samtidigt tar Finch synsätt hänsyn till att förhandling till viss del kan ske utifrån medvetna strategier mellan parterna för att påverka motparten genom manipulation eller övertalning

Finch har en konstruktivistiskt utgångspunkt och menar att förhandlingen sker utifrån ramar som förhandlingsdeltagarna definierar gemensamt. Ett centralt begrepp i Finch teori är gemensam förståelse (jfr eng. shared understandings). Finch menar att människor konstruerar sin sociala livsvärld genom interaktion med andra. I en familj är detta en process som pågår kontinuerligt. Efter hand som familjen möter nya situationer utvecklar de en gemensam förståelse för vilken innebör som ges till den aktuella situationen som ett led i ett fortlöpande definierande och förhandlande om tolkningar av olika sociala fenomen. Om en gemensam

Familjens val

förståelse för situationen är produkten av den specifika förhandlingsomgången kan vägen dit ses som en process i vilken flera faktorer påverkar resultatet. En viktig aspekt som tas in i varje förhandling är resultatet från tidigare förhandlingar i form av förväntningar och förståelse för vad den andra parten är beredd att göra och inte göra. Ju mer deltagarna har förhandlat tidigare, ju mer kommer den att påverkas av uttalade antagande om den andres handlingsberedskap, såväl korrekta som felaktiga sådana. Efter hand kommer förhandlingarna också att bli mer implicita då det efter hand uppstår en gemensam förståelse för hur situationen skall tolkas, vilken innebörd den ska ges, vilka värderingar som familjen tidigare har förhandlat fram som relevant för liknande situationer och efter hand som förhandlingsdeltagarna får större erfarenhet av hur den andre kan tänkas ta ställning i situationen. Explicita förhandlingar behövs då inte lika mycket som när förhandlingsparterna är okända för varandra.

Resultatet av att familjen möter en ny situation blir således inte bara en förhandlingslösning kring hur den aktuella situationen ska lösas utan även att det produceras gemensamma uppfattningar över vad som är det korrekta sättet att hantera framtida situationer med liknande omständigheter (Finch 1989).

3.5 Resursteorin

I Ahrne och Roman (1997) beskrivs en ”resursteori för äktenskaplig makt” (Ahrne & Roman 1997) som enligt författarna utgör en teoretisk grund för en mängd annan forskning kring äktenskaplig makt. Resursteorin, vars ursprung tillskrivs Robert Blood och Donald Wolfes lägger stor vikt vid makarnas relativa resursers inflytande för maktbalansen i hemmet. Med resurser menas här resurser av vad slag som helst, det avgörande är att det är något som den ena parten förfogar över och som kan göras tillgängligt för den andre som hjälp att uppfylla dennes mål eller tillfredsställa behov hos den andre. Inom familjen kan sådana resurser bestå av många olika saker, pengar, kärlek, förståelse, prestige, trygghet tas upp som exempel. Genom att den part som förfogar över mest, eller för den andre parten viktigare resurser, kan då använda detta övertag antingen för att belöna eller bestraffa den andre och det uppstår en ojämn maktstruktur inom familjen (Blood & Wolfe 1960 se Ahrne & Roman 1997).

En hypotes som kommer ur denna teoretiska hållning är enligt Ahrne & Roman (1997) att en sådan snedfördelning beträffande äktenskaplig makt är att det hushållsarbets fördelning är en funktion som avspeglar makarnas relativa resurser på så sätt att den som förfogar över

Familjens val

mest maktresurser också kan avhänga sig arbetet hemma. En sådan hypotes skulle i så fall kunna innebära att kvinnor i allmänhet bär ett större ansvar för hus och hem än männen som en följd av att dessa mer ofta förfogar över störst ekonomiska resurser som följd av att dessa lönearbetar i större utsträckning. Om kvinnornas relativa resurser ökar, förutsätts också männens andel av hushållsarbetet öka som en följd av att deras relativa resursövertag då minskar och då också övertaget i maktrelationen mellan makarna (Ahrne & Roman 1997).

3.6 Summering av kapitlet

Vi har i detta kapitel gett en genomgång över en rad teoretiska synvinklar som på olika sätt kan bidra till en förståelse för det studerade ämnet. Vi önskar inte ge sken över att denna framställning på något sätt skulle vara uttömmande eller komplett utan består av ett urval ur den rika teorifloran inom området.

Vårt studieämne är så pass komplext att ens en antydning om att det skulle vara möjligt att med enbart en teoretiskt utgångspunkt förstå det studerade torde vara meningslös.

Vår ambition har inte heller varit att ge någon svar på hur problemet skall tolkas utan har istället varit att ge en överblick över en rad olika vinklar som var och en kan bidra till en förståelse för den komplexa frågan.

4 Metod

4.1 Litteratursökningen

För att hitta litteratur kring vårt uppsatsområde inledde vi vår sökning på högskolebiblioteket på Högskolan Kristianstad. Genom bibliotekskatalogen identifierade var böcker i ämnet familjesociologi fanns. Genom en första selektion utifrån titlar och sammanfattningarna på de tillgängliga böckerna gjordes ett första urval. Vi har sedan efter att fördjupat oss i detta första urval låtit litteraturförteckningarna föra oss vidare till annan relevant litteratur, ett slags snöbollsurval som inspirerats av Erik Olsson (1998) som menar att litteraturförteckningar från andra forskare är den bästa källan för att hitta publikationer som kan vara av intresse.

4.2 Val av metod

Frågan om hur fördelningen sker i familjen är en mycket komplex fråga vilket framgår av de tidigare kapitlen i denna uppsats av vilka det framgår att frågan kan belysas utifrån en rad olika perspektiv. I den tidigare forskningen och teorifloran finns starka indicier som tyder på att fördelningsutfallet i det konkreta fallet är påverkat av en mängd olika faktorer i samverkan. Tidigare kvantitativa undersökningar som vi tagit del av har vi uppfattat som något begränsade på så sätt att de identifierar faktorer som väger in i familjens beslut men inte har kunna ge någon djupare förståelse för hur sådana faktorer interagerar och påverkar utgången av den faktiska valsituationen. Eftersom vår ambition har varit att nå en djupare förståelse av frågan har vi valt att basera vår empiriska del av studien på kvalitativa djupintervjuer. Alternativet vore att nyttja en kvantitativ metod vilket vi har valt bort med bakgrund i vår förståelse för metoderna och vår begränsade tillgång till resurser för ett sådant förfarande.

4.3 Deltagarna och urvalet

I urvalsförfarandet har vi begränsat oss till att få kontakt med föräldrar till barn i åldersspannet 2-3år. Detta eftersom det, enligt ovan tidigare refererad statistik, är vid två års ålder merparten av föräldraledighetsdagarna har nyttjats. Genom att använda detta som en nedre gräns är tanken att våra intervjupersoner redan har gjort fördelningen av merparten av föräldraledigheten. Den över gränsen vid tre år har varit en avvägning mellan att vi önskade att intervjupersonerna skulle ha fördelningen i någorlunda färskt minne men samtidigt ha hunnit få en viss distans till frågan. Vi har även begränsat vårt urval till att intervjua par som lever ihop och har gemensam vårdnad om minst ett barn.

Intervjupersoner har rekryterats genom ett samarbete med kommunal barnomsorg. Sammanlagt har 10 förskoleavdelningar medverkat i rekryteringen. En tillfrågad kontaktperson ur personalen på de medverkande förskolorna har av oss försetts med information om undersökningen samt ett informationsblad (se bilaga 1) riktat till föräldrarna. Personalen har sedan presenterat undersökningen för föräldrar i samband med att dessa har lämnat och hämtat sina barn på respektive avdelning och de föräldrar som har visat intresse har förmedlat detta vidare till oss genom personalen. Vi har sedan tagit telefonkontakt med de föräldrar som har varit intresserade av att delta och givit en fördjupad information om vad deltagandet innebär och vid fortsatt intresse har även tid för intervjuerna bokats.

4.4 Intervjuerna

Samtliga intervjuer har skett på kvällstid i föräldrarnas bostäder efter önskemål från intervjupersonerna.

Varje person har intervjuats individuellt och varje person har blivit intervjuad i direkt anslutning till sin partner för att undvika att de tar del av varandras svar och resonemang. Detta för att undvika att de inspireras av varandra och minimera risken för att någon av intervjupersonerna låter sig påverkas av sin respektives intervju vilket skulle kunna resultera i att intervjupersonerna likriktar sina svar och vi i så fall inte skulle få ta del av varje persons individuella upplevelse av ämnet. Intervjuomgången har inletts genom en inledande provintervju med det första paret som rekryterades.

Intervjuerna i sig har varit löst strukturerade. Eftersom mål har varit att åstadkomma ett så spontant samtal kring det valda området som möjligt har vi försökt minimera vår styrning över samtalen. Eftersom vi har haft som mål med samtalen att få nyanserade svar från

Familjens val

intervjupersonerna har vi valt att i möjligaste mån låta intervjupersonerna prata fritt. Förhandsstruktureringen har från vår sida bestått dels i att vi har definierat ämnet för samtalet, föräldraledighet och fördelningen av densamma, samt två inledande frågor, utöver några grunddata. Varje intervju har därför, efter genomgång av följebrevet (bilaga 2¹), vilket vi återkommer till längre fram i denna framställan, inleddes med att vi frågat efter intervjupersonens ålder, utbildning, antal barn, barnens ålder samt intervjupersonens yrke. Intervjupersonerna har därefter ombetts redogöra för hur de har fördelat föräldraledigheten i sin respektive familj. När detta blivit klart har vi ställt frågan varför de har gjort just den fördelning som de har gjort. Därefter har intervjun fått utvecklas utan någon, på förväg bestämd, styrning från vår sida.

Under intervjuerna har vi båda närvarat men valt att ha olika roller. Kvale(1997) påpekar att det i en forskningsintervju råder en bestämd maktsymmetri och inte är någon ömsesidigt samspel mellan likställda parter. ”*intervjuaren definierar situationen, introducerar samtalsämnena och styr genom ytterligare frågor intervjuförloppet*”(Kvale 1997, ss 118-119). Vi har i möjligaste mån under våra intervjuer strävat efter att skapa en för intervjupersonen avslappnad samtalsmiljö. För att underlätta för intervjupersonen och att skapa ett så samtalsliknande samtal som möjligt har en av oss intagit en aktiv roll som samtalspartner för intervjupersonen. Denna personens roll har varit att fånga upp vad intervjupersonen sagt och fortlöpande ställt motfrågor utifrån vad intervjupersonen själv har sagt och uppmanat denna att utveckla och nyansera delar i diskussionen som varit otydliga eller som fångat intresse utifrån vårt ämne. Denna person har också fortlöpande formulerat nya frågor som stöd för intervjupersonen att utveckla sin berättelse.

Den andre personen har under intervjuerna intagit en mindre aktiv roll och gjort kompletterande inlägg när det uppstått frågor som upplevts som oklara men som den första intervjuaren förbisett.

Det vi har velat åstadkomma med vårt upplägg av intervjuerna är att fånga intervjupersonernas syn på sin situation så opåverkat som möjligt. Det är även av denna anledning vi har valt att inte använda oss av någon intervjuguide och inte heller har formulerat några färdiga frågor innan intervjuerna (utöver ovan nämnda som varit menade som en uppstart för diskussionen).

Hade en intervjuguide använts hade frågorna i den med nödvändighet fått ha sin grund i någon av två källor.

Antingen genom att frågorna baserades på våra egna erfarenheter från våra egna familjer och hur fördelningen gått till där, med andra ord vår förståelse alternativt skulle guiden bestått

av frågor baserade på den tidigare forskning som funnits tillgänglig från området. Problemet med detta blir då att vi, genom hur frågorna utformades, vilken ordning de tog upp och framför allt hade valet av frågor att ta med utgjort en styrning från vår sida. Utfallet från intervjuerna hade riskerat att indirekt blir svar på hur väl våra frågor stämde överens med intervjupersonernas upplevelsevärld istället för att spegla hur denna upplevelsevärld ser ut. Detta ska dock inte ses som att intervjuerna har skett helt utan någon grund i tidigare forskning eller teoribildningen inom området. Vi har istället valt att själv läsa in oss i möjligaste mån inför intervjuerna för att kunna orientera oss under intervjuerna. Genom att tillägna oss tillgänglig kunskap att ha med oss in i intervjusituationen ökade vår förståelse av intervjupersonens berättelse och möjliggjorde för oss att ställa motfrågor och ge feedback under intervjuerna. Det vore inte korrekt att påstå att det inte skett någon styrning eller påverkan från vår sida under intervjuerna. Denna påverkan har dock istället för att framgå redan genom att utgöra utgångspunkt för vad som skulle diskuteras, inverkat genom att vi har haft en i litteraturen förankrad förståelse för ämnet i vår interaktion med intervjupersonen under intervjuerna. Det är dock fortfarande intervjupersonen som har styrt vad denna ansett relevant att ta upp. Vår mening är att vi på detta sätt har kunnat ta del av intervjupersonens upplevelse opåverkad men samtidigt kunna utveckla och säkerställa att en uttömmande diskussion av vad intervjupersonerna har tagit upp.

Som fast punkt har intervjuerna också avslutats med en fråga om det är något annat som intervjupersonen har önskat ta upp men som inte berörts tidigare. Detta för att säkerställa att intervjupersonen har fått möjlighet att säga allt den vill.

4.5 Analys och materialhantering

Den självklara tanken med det genom intervjuerna insamlade materialet är att de ska ligga till grund för en senare analys. Det sätt som vi organiserade och genomförde intervjuerna har bidragit till ett omfattande och svåröverskådligt material. Genom att fortlöpande under intervjuerna kommunicera det som sagts med intervjupersonen och söka efter klargöranden, specificerande och uttömmande diskussioner har materialet kommit att innehålla en mängd information som på andra ställen i intervjun har kontrakommunicerats och fått en mer fördjupad eller nyanserad innebörd.

Detta tillvägagångssätt utgör ett första steg i analysen och behandlingen av materialet som kan liknas vid det tredje steget i Kvaales (1997) genomgång av ”analysens sex steg”.

Familjens val

Andra steget i vår analysmodell var att transkribera vårt insamlade material. Denna transkribering har skett fortlöpande efter varje intervjuomgång och ambitionen har varit att denna skulle ske så exakt som möjligt. Dessvärre har ljudkvalitén på inspelningen vid några tillfällen varit så bristfällig att någon exakt avskrift inte varit möjligt. Eftersom transkriberingen har skett direkt efter varje intervjuomgång har vi dock kunnat fylla i vad som sagt med, vad vi anser, god träffsäkerhet. Dock kan det förekomma att vissa specifika ordval har ersatts med synonymer. Detta dock i en så pass liten omfattning att vi ej anser det ha någon praktiskt betydelse.

Efter transkriberingen fick vi ett, i text, mycket omfattande material.

Vårt tredje steg i analysen hade därför som syfte att ge oss ett mer överskådligt och relevant material. Vi valde då att meningskoncentrera materialet i sin helhet. Inspiration till meningskoncentrationen har hämtats från Kvaless beskrivning av metoden (1997). Till skillnad från Kvale har vi valt att inte göra någon form av kategorisering eller tematisering av materialet på detta stadium utan väntat med detta till senare. Inte heller har vi koncentrerat materialet i så hög grad som föreslås utan valt att låta en större del av materialet vara kvar för att inte missa kontextbundna delar av detta. Detta med tanke på att detta torde vara en viktig del att ha kvar vid nästa steg som är meningskategoriseringen. Fram till dess har materialet bearbetats utan att vi har på något medvetet sätt har ordnat materialet till de teoretiska utgångspunkterna och den tidigare forskningen som senare utgör utgångspunkt när resultaten tolkas. Vidare har vi i samband med meningskoncentreringen gjort språkliga ändringar och översatt från talspråk till skriftspråk. Denna transformering har skett med inspiration från Ylva Elvin Nowak (2001). Då detta gjordes har vi försökt visa känslighet för innebörden i de ändrade meningarna. I samband med koncentrationen kodades varje koncentrerad del enligt ett system som möjliggjorde ett härledande av varje uttalande till vilket intervjuvar det härledde ifrån och om det var mannen eller kvinnan i familjen det kom från.

Vår uppfattning är att den absoluta merparten av det datamaterial som reducerats bort härleder sig från upprepningar och till ämnen som på annan plats i intervjuerna har nyanserats eller vidareutvecklats.

Resultatet från meningskoncentrationen bestod så långt i en rad uttalanden och påståenden kopplade till intervjun. I nästa steg av analysen var målet att koppla dessa uttalanden till andra uttalanden och, om det fanns några, undersöka eventuella mönster i datamaterialet. Syftet var att kategorisera varje del av materialet efter hur det relaterade till andra delar. Detta för att möjliggöra en tolkning av olika delar av materialet till varandra. Detta gjorde vi först i varje intervju för sig för att sedan leta efter mönster inom varje intervjuvar. På detta sätt ordnades

materialet så att olika delar som uttalar sig om till synes samma, eller snarlika saker sattes i samband med varandra. Resultatet blev ett material där olika samband och olikheter framgick. Kvarstod efter detta gjorde att skapa en mening och utveckla innebörder i intervjun för att klarlägga den intervjuades uppfattningar och uttalanden i relation till de teoretiska utgångspunkterna. Detta sista steg syftade till att sätta in intervjumaterialet i en teoretisk förståelseram och relatera resultaten till tidigare undersökningar i ämnet.

4.6 Presentation av resultaten

Resultaten av analysen presenterar vi i en löpande diskussion i vilken vi samtidigt som vi presenterar resultaten från vår egen forskning gör sammankopplingar med tidigare forskning och reflekterar över dem utifrån de olika teoretiska perspektiv som förekommer i uppsatsen, en så kallad reflexiv väv. Valet av detta presentationssätt har sin grund bland annat i ämnets teoretiska mångsidighet och med bakgrund i att ämnen som kommer upp kan vara känsliga och till viss del politiskt laddade. Genom att kontinuerligt göra sådana kopplingar kommer vi fortlöpande i diskussionen att genom citat ge stöd och visa var och hur vi stödjer våra slutsatser och argument. Ingen del av undersökningen kommer på så sätt att presenteras utan att vi samtidigt sätter in det i ett större perspektiv. Genom detta förfarande är det vår förhoppning att vi kan öppna upp för läsaren att själv bilda sig en uppfattning kring vår tolkning av det presenterade materialet och öppna upp för metodologisk tolerans.

4.7 Etik

I arbetet kring uppförande av denna uppsatts har vi strävat efter att uppfylla vetenskapsrådets etiska principer –inom humanistiska samhällsvetenskapliga forskning (Vetenskapsrådet) vilket uppställer fyra grundläggande krav för vilka vi redogör kortfattat nedan.

4.7.1 Informationskravet

”forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte” (Vetenskapsrådet).

Informationskravets uppfyllelse har vi verkat för genom att lämna information om studien syfte, hur och vad resultaten skall användas till och att deltagande är helt frivilligt i all kontakt med intervjupersonerna. Vid första kontakten i samband med rekryteringen har vi personligen

själv ej närvarat utan informationen har getts av personal inom barnomsorgsverksamheterna i samarbetet med. Som stöd för dem i detta har ett enklare informationsbrev utformats (bilaga 2). Detta brev uppfyller dock inte i sig informationskravet självständigt utan har varit tänkt som ett stöd för personalen. Vid första kontakten med intresserade har de fått en muntlig fördjupad information kring studien syfte, ramarna för dess genomförande och frivilligheten i att delta. I samband med intervjuernas genomförande har sedan ytterligare information givits. Varje intervju har inletts med att vi upprepat informationen och överlämnat ett följebrev (Bilaga 2) som deltagarna har läst och undertecknat. En kopia av detta har de fått behålla med kontaktinformation till oss för det fall att det uppstår frågor kring deltagandet efter intervjutillfället.

4.7.2 Samtyckeskravet

”Deltagare i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan.”

(Vetenskapsrådet).

Samtyckeskravet har vi uppfyllt genom att innan intervjuerna påbörjats har de medverkande, såväl muntligt som skriftligt blivit informerade om att deltagandet sker på helt frivillig grund. Detta genom det informationsblad som används vid rekryteringen (bilaga 2), genom information från förskolepersonalen som tagit den inledande kontakten, genom telefon i samband med att vi tagit kontakt med intresserade och slutligen såväl muntligt som skriftligt (bilaga 2) i samband med intervjuernas genomförande. Genom att tillhandahålla kontaktinformation skriftligt till deltagarna har vi även försäkrat oss om att det skulle vara möjligt att avböja medverkan även efter intervjuernas genomförande.

4.7.3 Konfidentialitetskravet

”Uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.” (Vetenskapsrådet).

De deltagande har blivit informerade om att vi i möjligast mån har strävat efter att hålla deras deltagande konfidentiellt. I rapporten har citat från intervjupersonerna presenterats utan koppling till personuppgifter utan istället ersatts med fingerade namn ur vilka det är möjligt att avläsa om det är en man eller kvinna och till vilket intervjuvar deltagaren hör. Kopplingen till uppgifter har enbart existerat nedskrivet på ett dokument som förvarats inlåst när det ej använts. De i barnomsorgen medverkande personerna har vidare ombetts att i möjligaste mån hålla sådan information som de fått genom sin medverkan i rekryteringsprocessen för sig själv och inte sprida denna.

Material som innefattar information om intervjuerna och som skulle kunna leda till att utomstående som tog del av dem skulle kunna härleda någon av deltagarna har genomgående förvarats skyddat. När sådan information har existerat i pappersform har de då vi ej arbetet med materialet förvarats inlåst och när det existerat i form av datafil har detta antingen varit lagrat på ett fast datamedium skyddat med lösenord alternativt lagrat på flyttbart medium som förvarats inlåst då det ej befunnit sig så att vi har kunnat ha kontroll över det.

I samband med intervjuerna har vi informerat såväl skriftligt (bilaga 2) som muntligt om att någon absolut anonymitet ej har kunnat utlovas samt att information om deltagarnas identitet eventuellt skulle komma att röjas för personer nödvändiga för uppgiftens genomförande och examination. Detta då begränsat till handledare och examinator.

4.7.4 Nyttjandekravet

”Uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål”
(Vetenskapsrådet).

Deltagarna i undersökningen har såväl muntligt som skriftligt (bilaga 2) blivit informerade om att all information som kommer fram under intervjuerna enbart kommer att nyttjas till detta projekt. De har även fått information att undersökningen kommer att rapporteras genom en skriven uppsats vilken kommer att offentliggöras genom Högskolebiblioteket Kristianstads hemsida.

4.8 Metoddiskussion

4.8.1 Om urvalsförfarandet

För att kunna nå en så bred förståelse som möjligt för frågan var vår ursprungliga tanke att använda oss av ett strategiskt urvalsförfarande för att nå en undersökningsgrupp med så stor representativt värde som möjligt. Tanken var från vår sida att vid sökande av intervjupersoner utgå från offentliga adressuppgifter från den kommunala barnomsorgen.

I enlighet med beslut från utbildningsanordnaren, Högskolan Kristianstad, ingick dock som en del av ramarna inom vilka denna uppsats är skriven i att projektet skulle genomgå en prövning av ett särskilt etiskt råd. Eftersom det tänka undersökningsupplägget inte blev godkänt utan projektet blev ålagt att nyttja något av två, från ovan nämnda etikråd specificerade rekryteringsmetoder blev det ursprungliga upplägget icke genomförbart (etikrådet).

Av de två tillvägagångssätt som vi erbjöds visade sig enbart det ena praktiskt genomförbart. Det första alternativet som bestod av att söka kontakt med föräldrarna genom att närvara vid föräldramöten på förskolor föll bort på ett tidigt stadium, helt enkelt i brist på föräldramöten.

Familjens val

Enligt vår egen erfarenhet, vilka bekräftades vid kontakt med de barnomsorgsenheter som vi samverkade med under projektet, förekommer föräldramöten vanligtvis i samband med terminsstart. Då projektets genomförande inte inföll i samband med terminsstart var alternativet i så fall att sammankalla ett extra föräldramöte enbart i syfte att informera om vårt projekt vilket varken vi eller barnomsorgsenheterna såg som lämpligt.

Det andra alternativet vi fått klartecken från etikrådet att använda oss av var att genom personalen inom barnomsorgen förmedla informationen.

Då detta projekt sker inom ramar som fastställs av utbildaren upplevde vi oss här befinna oss i en situation med få valmöjligheter. Om projektet skulle genomföras inom ramarna för den tänkta delkursen inom utbildningen var ett godkännande ett måste eftersom det förutsätts för examination. Det sätt som nämnda råd är organiserat på medger heller inte någon dialog eller möjlighet att få beslut överprövade eller omprövade var valet att genomföra projektet utifrån etiska rådets anvisningar alternativt att avstå från denna, för vår examen, nödvändiga delkurs. Vi valde här att fortsätta projektet trots ett från vår sida mycket stort missnöje med de givna förutsättningarna.

Dels ansåg vi att vi genom att överlämna den inledande kontakten med potentiella intervjupersoner förlorade kontrollen över hur denna kontakt togs och vilken information som gavs. Eventuella brister eller fel i informationen kunde vi dock arbeta kring genom att vara mycket tydlig med sådan information vid senare kontakt. Dock förlorade vi kontrollen över hur kontakten skedde och har därför inte kunna säkerställa att denna skett på ett vis som inte innebär en oönskad styrning av rekryteringen. På någon enhet har exempelvis information om projektet förts fram genom att information har annonserats på enhetens anslagstavla och på någon avdelning har personalen valt att enbart tillfråga personer som de på förhand tror sig skulle kunna vara intresserade av deltagande. På detta vis finns det en uppenbar risk att de personer som har anmält intresse också är de som av någon anledning har haft någon form av personligt intresse av att delta i studien. Sannolikheten att familjer som av någon anledning upplever sig som avvikare från exempelvis en jämlikhetsnorm skulle komma med i urvalet minskade samtidigt.

Inte heller såg vi det som lämpligt att informationen om studien överlämnades i samband med hämtning och lämning av barnen till barnomsorgen. Utifrån våra egna erfarenheter är risken stor att detta är en stressig situation då barnens skall hämtas och lämnas. Föräldrarna är ofta på väg någonstans och önskar inte bli försenade till arbete och dylikt, eventuella syskon hänger i kläderna, barnen är ivriga och vill ha uppmärksamhet, hur dagen varit skall rapporteras eller det kan vara många barn som skall hämtas samtidigt. Helt enkelt finns det många faktorer att

Familjens val

grunda ett antagande om att behöva avhandla och ta ställning till deltagande i en studie inte nödvändigtvis är något vare sig föräldrarna eller personalen kan och vill prioritera i en sådan situation.

Tanken att rekrytera helt genom överlämnade av ett informationsbrev utan någon muntlig information eller möjlighet att ställa frågor var inte heller aktuell. Vår uppfattning var att för att få ut den information som krävs för att ge de tillfrågande möjlighet att fatta ett välgrundat beslut kring om det önskar delta eller inte kräver mer information än vad som är möjligt att på ett tydligt sätt framföra i ett sådant brev. Bli ett sådant brev för omfattande skulle det riskera att det också inte blir lästa.

En ytterligare aspekt som vi kände tveksamhet mot var att genom att överlämna den inledande och första kontakten för de potentiella intervjupersonerna med vår undersökning var risken att detta skulle inverka på frivillighetsnivån att delta.

Som förälder är man i en behovsställning till sina barns barnomsorg. Det finns i relationen mellan förälder och barnomsorg inte bara en ojämn behovsställning där föräldern är beroende av barnomsorgen men inte vice versa utan även ett behov från föräldrarnas sida att ha en positiv relation till personalen. Som förälder lämnar man över sitt barn till i, i alla fall i början, i stort sett främmande människor. Som förälder är det tänkbart att det finns en önskan om att uppnå en positiv relation för att inte riskera att oegentligheter eller ogillande mellan personal och förälder färgar av sig på sina barn som i så fall skulle riskera att få en annorlunda och kanske sämre behandling. Även om utgångspunkten troligtvis är att föräldrar i stor utsträckning har förtroende för barnomsorgspersonalen går det inte heller att utgå från att sådana inslag inte finns i relationen som skulle kunna riskera att föräldrarna försöker tillmötesgå personalens önsknings för att upprätthålla en sådan god relation för sina barn skull. I så fall finns risken att när personalen presenterar en sådan studie som vår, uppfattas som personalens önskan att föräldern skall delta och i så fall anmäler intresse och medverkar inte för att det är dess sanna vilja utan för att tillmötesgå förväntningar från personalen som de står i beroendeställning till. Vidare kan en sådan tillmötesgående också tänkas grunda sig i respekt mot myndigheter. Barnomsorgspersonalen är också i sitt yrkesutövande myndighetspersoner vilket skulle kunna tänkas påverka föräldrarnas ställningstagande.

Efter det att vår sjätte intervju avslutades fick vi också information om att deltagandet från en av intervjupersonerna kunde härledas, eller i alla kunde misstänkas ha påverkats av relationen till barnomsorgen. Detta i samband med att vi diskuterade varför detta par blivit intresserade av att medverka. Intervjupersonen uttryckte då att de hade ett "gott samarbete" med personalen och att hon och hennes man uppskattade avdelningen och dess föreståndare som inte "var sen

Familjens val

med att ställa upp” när det behövdes. Detta fick oss att ifrågasätta huruvida deltagandet då verkligen skett för att de i själva verket önskade delta eller om det var för att ställa upp på förskolan som de stod i någon form av tacksamhetsskuld till. Detta tillsammans med ett uttalande från en annan intervjuperson i en tidigare intervju som i ett samtal kring valet av barnomsorg menade att de hade valt bort dagbarnvårdare för sina barn bland annat på grund av att de ansåg att de inte ville bli beroende av relationen till en person utan önskade, som på förskolan kunna ha möjligheten att ha alternativ som de kunde ha kontakt med om relationen inte fungerade med någon av personalen. Dessa båda uttalanden ledde oss fram till ett beslut att avsluta rekryteringsprocessen av vidare intervjupersoner. Vår bedömning var här att risken för att relationen mellan intervjupersonerna och barnomsorgspersonalen hade inverkat var så pass stor och utom vår kontrollsfär att vi med bakgrund i det informerade samtyckets krav på frivillighet gjorde det etiskt tveksamt att fortsätta.

4.8.2 Om datainsamlandet

Datainsamlandet har vi upplevt som mycket lärorika och intressanta. Ur metodsynpunkt anser vi att vårt val av att hålla intervjuerna på en så låg struktureringsnivå som möjligt föll väl ut även om det krävdes en viss invänjning. Eftersom vi inte hade mer än några inledande frågor som hjälp att komma igång med samtalet uppkom det en hel del ”tysta” stunder som vi inledningsvis var lite väl snabba med att fylla med frågor. Efter hand kom vi dock underfund med att dessa uppehåll i samtalet inte var något som störde utan av intervjupersonerna nyttjades till att tyst reflektera över vad som sagts. Ofta kom det spontana och intressanta uttalanden efter sådana uppehåll. En nackdel med den låga strukturnivån var dock att intervjuerna lätt drev iväg mot ämnen som inte direkt kunde relateras till vårt undersökningssyfte. Detta var i och för sig intressanta delar av intervjuerna och bidrog på sätt och vis till att föra samtalen vidare men de gav också ett onödigt stort material att analysera. Många timmar av transkribering skulle troligtvis ha kunnat sparas genom att hålla mer fokus på ämnet och hålla gränserna för samtalen striktare. Dock är det med facit i hand en avvägning vi är nöjda med. Vårt val att hålla struktureringsnivån låg gav oss en del merjobb men samtidigt är vi övertygade om att det bidrog till ett rikare datamaterial.

4.8.3 Om analysen

Analysfasen har för oss varit den mest krävande fasen i genomförandet av undersökningen. Det omfångsrika materialet och den oordning som blev följden av det sätt vi organiserade intervjuerna har varit tunga att ta sig igenom och söka ordning i. Det har många gånger varit nära att vi övergett vår ursprungliga tanke och ställt upp en kategoriseringsmall grundad på de teoretiska utgångspunkterna och den tidigare forskningen på ett tidigare stadium för att kunna se ordning i materialet. Helt klart hade det varit skönt att redan innan det tunga koncentrationssteget skymta mönster i materialet och fått ett sammanhang. Detta hade dock gjort det svårt att hålla oss neutrala till materialet när det senare skulle bearbetas och vår explorativa ansats hade riskerat att ersättas av ett ordnande utifrån vad vi utifrån vår förförståelse förväntade oss av materialet. Detta problem återkom också under meningskoncentrationsfasen. För att undvika att vi under den slutliga kategoriseringen skulle leda till att materialet ordnades utifrån de ramar som tidigare forskning och våra teoretiska utgångspunkter gav på ett sätt att det försvårade att finna andra samband valde vi som ovan beskrivits att först ordna materialet efter den kategorisering som var möjligt utan någon förutbestämd utgångspunkt. Genom enträget och upprepat läsande ”växte” det fram inbördes mönster och hopkopplingar. Detta gjorde i och för sig att materialet började få en form men var samtidigt förvirrande eftersom det fanns så många förgreningar och kopplingar mellan olika uttalanden, inte minst tillsynes motsägelsefulla uttalanden från makarna i samma familj, något som vi inte förutsett när vi utformade analysdesignen. Till en början skapade detta förvirring och en viss osäkerhet hos oss eftersom materialet här hade fått en gestaltning som del inte var väntat men ändå syntes vara korrekt såtillvida att dessa sammankopplingar, i alla fall till vissa delar, framstod som fullt logiska och starkt förankrade i materialet. Som en följd av denna förvirring sökte vi en förståelse för vad som inträffat i metodlitteraturen och fann ett stöd för vad vi själv betraktade som ett ”icke teorianslutet ordnande” i Eric Olssons (1998) första analysstadium. Detta ledde oss fram till förståelsen att det sökande efter samband vi gjort och fått fram i större grad än vi väntat var en följd av att materialet var grundat på intervjuer med så låg struktureringsgrad. De mönster som vi nu började skymta var antagligen en konsekvens av att intervjupersonerna fortlöpande hade utvecklat sina egna tankar under intervjuerna och att de ämnen som hade diskuterats på ett sent stadium av intervjuerna hade utvecklats och inspirerats av tankar från tidigare stadium i intervjun. Denna insikt gjorde i och för sig att vi fick en förståelse över varför vi hade sett så många mönster i materialet men det ställde oss samtidigt inför ett problem. Om intervjuerna nu hade fått en sådan effekt att det som sades på ett ställe

Familjens val

under intervjun påverkats av vad som sagt vid ett annat så torde det då också få en betydelse för hur man tolkar varje uttalande. Ett uttalande ska då inte bara tolkas utifrån innehåll och i vilken kontext det är sagt utan också utifrån hur det har påverkats av andra delar av intervjun. Problemet är här hur en sådan hänsyn skulle kunna tas vid tolkningen av det sagda. Någon lösning på detta oväntade problem har vi dock inte funnit och har således inte heller vidtagit några vidare åtgärder vid det fortsatta arbetet med materialet. Kanske kan det vara så att detta är ett problem som inte går att komma ifrån vid denna form av intervjuer. Det går rimligtvis inte att be en intervjuperson att vid varje del av intervjun förbise vad som tidigare har diskuterats och det går inte heller att på något givande sätt redovisa det när resultaten sedan används och tolkas.

När de olika koncentrerade enheterna från intervjuerna slutligen skulle relateras till tidigare forskning och teoriramarna togs därför hänsyn till två saker. Dels sökte vi genom att läsa de olika delarna sätta dem i samband med de teoretiska utgångspunkterna och dels sökte vi tolka dem, i olika konstellationer utifrån de mönster och motsägelser som vi vid vår första översyn upptäckte.

4.8.4 Om risk /nytta

Vi anser att deltagande i vår undersökning inte har medfört några negativa konsekvenser för de medverkande. Genom det förfarande som beskrivs under etikavsnittet tidigare i denna uppsats anser vi att vi har uppfyllt de krav som rimligtvis kan ställas vid deltagande vid denna typ av studier. Den form av påverkan som uppstått under intervjuerna kan dock ändå vara värd att nämna. Eftersom våra intervjuer har inneburit att vi tillsammans med intervjupersonen har diskuterat och fördjupat oss i ämnet för vår studie kan det inte uteslutas att detta hos intervjupersonerna har lett till en ändrad förståelse i ämnet. Detta härrör sig i så fall till en ökad självförståelse och ingenting av vad vi har observerat tyder på att detta skulle vara ur någon för individen negativ bemärkelse.

4.9 Övergripande metoddiskussion.

Avslutningsvis är det några saker som vi vill betona för läsaren vid genomgång av denna studie beträffande våra resultats giltighet och överförbarhet på någon större population. Vi har tidigare nämnt att vi på grund av etiska betänkligheter avbröt rekryteringen av intervjupersoner

Familjens val

efter den tredje intervjuomgången. Eftersom vi som vi beskrev tidigare hade fått två olika rekryteringsmetoder utpekade för oss av det etiska rådet hos utbildningsanordnaren varav det ena inte fungerade av praktiska orsaker stod vi efter detta avbrott med ett mindre antal intervjuer än planerat. Vår målsättning var att vi skulle genomföra intervjuer tills det att vi upplevde en mättnad i materialet men så blev således inte fallet. Detta tillsammans med att den rekryteringsmetod vi blivit nödgade att nyttja misstänks ha lett fram till att vi fått tillgång till intervjupersoner som särskiljer sig i hur de har förlagt sin föräldradedighet och avviker beträffande jämställdhetsideologi inom familjen och beträffande uttagsfrekvensen för fäderna har lett fram till brister i grundmaterialet.

Vi menar således att materialet är så pass orepresentativt att resultaten som kommer ur det inte är överföringsbart på någon grupp utanför den undersökta. Eftersom projektet är en del av en utbildningsuppgift valde vi ändå att fortsätta projektet trots insikten att resultaten inte var tillförlitliga. Samma slutsats drog vi ur våra etiska betänkligheter kring att det förekommit otillbörlig påverkan vid rekryteringen. Genom att rekryteringen avbröts minimerades skadan och eftersom det var kring rekryteringsförfarandet problemen låg såg vi inga etiska problem med att ändå nyttja det insamlade materialet.

5 Resultat och diskussion

Intervjupersonerna har av oss blivit omdöpta och fått nya förnamn för att inte röja deltagarnas identitet. Vi har också ”tvångsgift” familjerna och tilldelat dem familjenamnen Anderson, Pettersson eller Lundström. På detta sätt är det möjligt för läsaren att själv sätta uttalanden från de olika personerna i samband med dels deras egna övriga uttalanden men även till sin respektive.

5.1 Hur familjerna fördelat sin ledighet

Våra intervjupersoner har det gemensamt att de alla har varit föräldralediga i någon utsträckning om än olika mycket. I de tre familjerna har modern i samtliga fall varit hemma under längre tid än fäderna.

I vår första familj hade föräldrarna varit hemma med barnet från barnets födsel fram tills att det var drygt två år gammalt då det började i förskoleverksamhet. Modern, Karin, beskrev fördelningen med

”Jag var hemma första året, sen började jag jobba. I och med att jag jobbade så lite så passade min man på att vara ledig de dagarna jag jobbade, vi drog på så vis ut på det rätt så länge, Två år blev det” Karin Andersson

Maken i familjen såg på det något annorlunda. När vi inledningsvis frågade hur de hade fördelat ledigheten mellan sig förklarade maken.

”Jag och frun har delat fifty-fifty. Jag utnyttjade de dagarna som jag kunde använda för pappaledighet” Per Andersson

Senare under intervjun specificerade han innebörden i fifty-fifty fördelningen.

”Jag tog det utspritt på ett år eftersom Karin jobbar som hon gör. Eftersom hon har sovande nattjour är hon ledig ganska mycket i veckorna så jag tog ledigt när hon jobbade natten så på det viset blev det utspritt på ett helt år. Det var de här pappamånaderna jag tog” Per Andersson.

Familjens val

I den andra familjen som hade två barn hade modern också varit hemma längst. Modern förklarar familjens upplägg när vi frågade med

” Med det sista barnet var jag hemma 22 månader och det första 18. Sen jobbade jag lite under tiden, lite kvällar och min man tog då ledigt under tiden” Anna Pettersson

Mannen bekräftade i sin intervju det som modern berättar men lade även till att han i slutet på barnens hemmavistelse hade tagit ut fyra och en halv månads föräldraledighet med äldsta barnet och sen varit hemma tre och en halv månad med båda barnen i samband med den yngste födelse.

I vår sista intervjufamilj hade fadern inte varit hemma någon längre sammanhängande period utan regelbundet tagit ut en dag i veckan under en period med det yngsta av de tre barnen.

Modern berättar när vi ber henne att förklara hur de har fördelat ledigheten.

” Ja, jag har varit hemma mest. På de två äldsta har jag tagit ut i stort sett allt, med undantag för någon enstaka dag som min man har tagit”. Sen med den yngste har min man varit hemma en dag i veckan, plus helgerna, och jag har tagit resten” Aina Lundström.

I de tre familjerna finns tre olika fördelningsstrategier att utläsa för hur fäderna har varit hemma.

I den första hade de i och för sig som mannen sa tagit ut föräldraledighet under ett år var. Skillnaden låg i att modern under sitt år var hemma på heltid medan fadern sammanlagt tagit ut omkring sextio dagar under sitt år. Detta då i samband med att modern jobbade. De övriga dagarna hade således varit arbetsfria dagar för modern som då tagit hand om barnet. Mannens uttag förlades således så att de fyllde upp de dagar som modern inte var hemma så att barnet inte började på förskolan förrän vid omkring två års ålder.

I den andra familjen hade fadern också tagit ströddagar så att modern kunde jobba, dock till skillnad från den första familjen redan under det första året. Mannen avslutade också barnens hemmavistelse med en sammanhängande period av pappaledighet.

Den siste familjens uttag innebar att fadern tog ledigt från arbetet en dag i veckan samt under två dagar (helgen) som ändå var arbetsfria. Den dag han tog ledigt från arbetet sammanföll med dagar som även var arbetsfria för modern. Någon tid då fadern varit ensam ledig med barnen fanns inte.

Familjernas uttag stämmer till stor del överens med de analyser som presenterats tidigare under rubriken tidigare forskning beträffande barnens ålder när föräldrarna varit hemma. I de

Familjens val

tre familjerna tog mödrarna ut huvuddelen av sin ledighet före det att barnet fyllt 18 månader. I de två första familjerna följer även fäderna mönstret och har haft merparten av sin ledighet förlagd efter 18månadersdagen men före tvåårsdagen. Fadern i den siste familjen avvek något från de övriga fäderna eftersom han tagit ut sina dagar jämt under större delen av barnets hemmavistelse.

5.2 Familjernas förklaringar till fördelningen

Så här långt har vi sett att familjerna har valt att organisera sin föräldraledighet på olika sätt. För att nå en förståelse för hur denna fördelning har uppstått torde det vara nödvändigt att också se på vad det är som gjort att familjerna har fördelat som de har gjort.

En central del i studien har därför varit att se bakom besluten och undersöka vad familjerna har grundat sina beslut på. Vi kommer därför nu att titta närmare på vad de intervjuade makarna själv anser har påverkat dem

Per Andersson berättar om varför de förlagt sin föräldraledighet som de gjort

”Det blev så helt enkelt. Det var frun som ville det och jag protesterade inte. Eftersom hon ammade den första tiden så... Ja, hon ville vara hemma den första tiden, fick planera med jobbet och sen så sjönk hon ner innan hon lade upp” Per Andersson

Lite senare i intervjun återkommer Per till ämnet

”Det är klart, hade jag plockat ut mer hade vi förlorat med tanke på taket, jag tjänar över. Men, det var ju inte pengarna som var det viktiga” Per Andersson.

Karin Anderson berättar på samma tema för oss.

”Det kändes rätt så naturligt faktiskt. Jag tror att han resonerade som så att vi hade förlorat för mycket pengar om han hade tagit ut helt och hållet, alltså om Per hade tagit ut mer pappaledighet” Karin Andersson

Makarna är således överens om att ekonomin har haft en viss betydelse men detta har inte varit det mest styrande. Istället ger båda makarna, framför allt Per, uttryck för att de har anpassat sig till den andres tolkningar av situationen. Karin menar att Per nog tyckte att de inte hade råd med att han var hemma mer och Per ser det som Karins vilja att vara hemma första tiden, vilket han även kopplar ihop med amningen.

Ur familjen Petterssons berättelser är det svårare att utkristallisera någon tydlig förklaring.

Familjens val

Anna Pettersson menar att

”Vi har kunnat styra det själv. Jag vet inte varför det blivit som det blev” Anna Pettersson

Anna ser däremot ekonomin en underordnad betydelse för deras val när vi frågar om ekonomin varit viktig för deras fördelning.

” Nä, det tycker jag inte. Visst, det är väl viktigt men det är inte så många gånger man är hemma så det får man försöka lösa i alla fall” Anna Pettersson.

Anna ger däremot uttryck för en tydlig önskan av att vara hemma den första tiden med barnen även om hon är öppen för diskussion om det med maken. I samband med att vi diskuterade huruvida familjen skulle kunna tänka sig att om de får fler barn vända helt på fördelningen säger Anna.

”Men jag vill ändå absolut vara hemma i början för det är då det är puttinuttigt och gulligt. Så det tror jag inte. Jag ska inte säga att jag inte hade släppt dagar men det hade vi fått diskutera” Anna Pettersson.

Att Mats dagar har blivit förlagda där de blivit kan utifrån Annas berättelse ses som en anpassning till deras jobbsituation. Anna som är ensam ekonomiansvarig på ett företag i närheten av hemmet förklarar.

”Mats har tagit mycket på somrarna och jul och sådär. Han har lättare att vara ledig eftersom jag är själv om mitt jobb. Jag kan inte vara ledig sex veckor på sommaren, det funkar inte, kan inte vara hemma två bara. Därför tar han mest på skollov och sådär. Det har han mycket lättare för. Så det har blivit att han har tagit då” Anna Pettersson.

Senare i intervjun kommer Anna tillbaka till ämnet arbetsgivare.

” För min del har det varit nödvändigt med en vikarie när jag varit ledig. Sen har det inte varit några problem eftersom jag skötte bokslut och de bitarna ändå. Det gjorde jag på kvällar och helger. Så, vi har varit rätt så flexibla mot arbetsgivarna, alltid ställt upp innan så det har inte varit några problem” Anna Pettersson.

Av dessa uttalanden kring arbetet kommer intrycket att Annas jobb ställer höga krav på närvaro. Trots att hon varit föräldraledig under ganska lång tid, mellan 18 och 22 månader har hon ändå fortsatt jobba hemifrån på kvällar och helger.

Mats syn på det hela bekräftar Annas berättelse väl. Inte heller han såg ekonomin som avgörande.

”Visst är det dyrt att ha barn men, nä. Det har gått bra. Inga problem” Mats Pettersson.

Det första som Mats tar upp när frågan kommer upp om varför de förlagt dagarna som de gjort är amningen.

Familjens val

”Eftersom hon ammade rätt så länge så passade det oss rätt bra på det sättet” Mats Pettersson.

När vi ber honom utveckla ämnet kommer Annas jobbsituation upp.

”Jag tog det i slutet. Jag har alltid börjat mina ledighetsperioder precis innan jul, de gånger jag varit hemma. Sen brukar jag ta föräldraledighet över julen ändå. Min fru har mycket att göra då med jobbet” Mats Pettersson.

Genom att förlägga sina ledighetsperioder i samband med högtider menade Mats att han fick en längre sammanhängande ledighet vilket gjorde det möjligt för Anna att jobba då det var som mest intensivt för henne på jobbet.

Liksom familjen Petterson så har familjen Lundströms fördelning påverkats av arbetsgivaren, dock på ett annat sätt. Medans Anna Petterson som ovan framgår haft ett gott samarbete med sin arbetsgivare kommer det fram en viss irritation från familjen Lundström över kraven från arbetsgivaren.

Inledningsvis var Johan Lundströms förklaring till fördelningen ekonomisk för att sedan övergå till hur det fungerade med arbetsgivaren när vi frågade om bakgrunden till deras fördelning

”Det är för att jag har större chans att jobba in mer pengar än vad hon har på sitt jobb. Det är mycket det som styr. Det är väl mest det egentligen. Annars hade jag säkert kunnat göra det lika bra som henne, tror jag” Johan Lundström.

Johans arbetsgivare hade inte sett det som någon direkt bra ide att han skulle vara föräldraledig vilket framkom frågade om hur reaktionerna från arbetsgivaren varit.

”Mycket negativt. Jag är man, jag ska vara på jobbet. Men, så jobbar jag på ett företag som är kvar på 40-talet också i och för sig. Det jobbar bara män där” Johan Lundström.

Konkret hade det visat sig.

”Det är ju i princip, ska jag vara ledig så ska jag jobba in det innan. Det är ju ganska svårt om man ska vara ledig någon längre tid” Johan Lundström.

Johan såg det inte som en möjlighet att trotsa arbetsgivaren och ta ut ledighet mot dennes vilja.

”Skulle jag ta längre är det inte säkert att jag har den platsen kvar längre. Men så är det säkert överlag. Även om man har anställningen kvar så skulle platsen försvinna” Johan Lundström.

Johans fru kommenterade mannens arbetssituation med.

Familjens val

”Det funkar inte. Det är lite så där, medelålders gubbar, tycker att mamman ska ta hand om ungarna” Aina Lundström.

Både Johan och Aina Lundström tyckte det var tråkigt att Johan inte kunde vara hemma mer.
”Det är så kort tid när de är små så det hade jag velat” Johan Lundström.

5.3 Teoretisk reflektion över familjernas fördelning

Utifrån familjernas berättelse om hur de förklarar sina val återfinns en rad olika faktorer som visat sig spela in.

I de teoretiska utgångspunkter vi använt i vår studie återfinns ekonomiska faktorer som orsaksfaktor i två. Dels den ekonomiska rationaliteten och dels i resursteorin. Båda teorierna förutsäger ett samband mellan inkomsterna och hemarbetet/förvärvsarbete. Enligt rationalitetstänkandet kan fördelningen ses som en följd av båda parter strävan efter nyttomaximering och enligt resursteorin som en följd av att den med mest ekonomisk makt får ett övertag över den andra och således kan avhänga sig hemarbetet.

De båda teorierna har således samma utgångspunkter, ekonomiskt övertag, och kommer till samma slutsats, den som har övertaget kan avhänga sig hushållsarbetet eller kan prioritera lönearbetet. Dock skiljer sig de båda teorierna åt på hur det går till.

Enligt familjens egen utsago var Johan den som hade störst marknadsproduktivitetsvärde av de båda och kunde dra in mest ekonomiska resurser till familjen. Belyser man frågan utifrån de båda teorierna, som står i motsatsförhållande till varandra beträffande orsak till resultatet, blir frågan om Aina stannade hemma som följd av att hon själv upplevde det som rationellt att Johan fokuserade på arbetet medan hon själv specialiserade sig på hemmet eller om detta var en följd av att Johan hade ett bättre förhandlingsläge genom att hans marknadsvärde var högre och därmed blev till en resurs som rubbade maktrelationen mellan makarna så att Johan fick ett övertag och kunde avhänga sig hushållsarbetet till Aina.

Den senare tolkningen, att det skulle vara fråga om ett maktövertag för Johan i enlighet med resursteorin motsägs av det faktum att Johan själv ger uttryck för en önskan att vara föräldraledig i större utsträckning. Var det en fråga om maktövertag enligt resursteorin skulle Johan svarade använda den till att uppfylla sitt egna personliga intresse av att vara hemma med barnen när de är små som Johan själv uttryckte det i ovan angivna citat.

Ställs dessa två teorier mot varandra talar omständigheterna snarare för att det skulle vara en rationell fördelning utifrån en ömsesidig nyttomaximering.

Familjens val

Båda makarna argumenterade för att ekonomin varit en viktig faktor i deras val. Även om Aina inte följt teorin på så viss att hon ersatt förvärvsarbete genom att helt och hållet specialiserat sig på hemarbetet utan fortsatt att förvärvsarbete. Aina berättade senare under intervjun.

*”Jag har gått upp i arbetstid nyligen. Tidigare jobbade jag 64 % men har gått upp till 86 %”
Aina Lundström.*

Aina hade således inte minskat sin arbetstid utan tvärt om ökat den, vilket kan tyckas dålig överensstämmande med rationalitetsteorin. Men, vid intervjutillfället väntade familjen utökning. Ainas arbetstidsuppgång skulle då kunna ses som ett sätt för henne att bidra till ökade inkomster för familjen genom att dels dra in mer pengar under tiden fram till nästa barn födelse samt öka sitt värde när hon går hemma eftersom den ökande arbetsgraden troligtvis medför ökade inkomster och därmed en höjning av hennes sjukpenningsgrundade inkomst vilket medför en höjd föräldrapenning.

Ett alternativt belysningssätt på Lundströms fördelning går att hitta i Finch förhandlingsteori som lägger bland annat lägger vikt vid den kontext som beslutet fattats i, vid gemensamma förståelseramar och resultat från tidigare förhandlingar. Familjen hade tidigare erfarenheter då de nu väntade sitt fjärde barn. Med de tidigare barnen hade fördelningen också varit ojämn även om Johan tagit ut mer med det senaste barnet än med de tidigare. Samtidigt upplevde båda föräldrarna att Johan hade svårt att ta ut ledighet från sitt jobb, ett problem som inte fanns hos Aina när vi diskuterade kring hennes arbetsgivare.

*”Det har aldrig varit några problem annat än till jul. Jag brukar ta ut ledigt på julafton när jag skulle jobba vilket hon blir lite sur över eftersom dom inte kan hindra mig”
Aina Lundström.*

Betraktat som ett förhandlingsresultat utifrån detta perspektiv så kan parets gemensamma förståelse bestå i att det är möjligt för Aina men inte för Johan att ta ledigt under längre perioder. Detta utgör då en förstärkande faktor som tillsammans med resultat från tidigare förhandlingar (tidigare barn) ger att det vid denna förhandlingsomgång blir Aina som tar huvuddelen av ledigheten trots att båda föräldrarna är positiva till att Johan skulle öka sin andel av uttaget.

Ser man till de övriga familjerna är bilden även här komplex. I familjen Peterson går det tämligen enkelt att avfärda att deras fördelning skulle vara konsekvensen av ett ur ekonomisk vinkel rationellt tänkande. Mats Petterssons uttalande krossade mer eller mindre ett sådant argument när vi diskuterade kopplingen mellan inkomster och vem som varit hemma.

Familjens val

”Hade det varit ekonomiskt riktigt eller fördelaktigt så hade min fru jobbat och jag varit hemma mer än min fru, hon tjänar mer än jag. Men det har ändå blivit så. Hon har velat och ja, vi har kommit överens” Mats Pettersson

Familjen har helt enkelt varit ekonomisk orationella och gjort en fördelning som de ekonomiskt sett förlorar på, i alla fall kortsiktigt.

Däremot ger omständigheterna giltighet för resursteorin eftersom Anna, som har haft störst ekonomiska resurser, också har fått sin vilja att vara ledig först och mest igenom.

Familjen hade vidare en gemensam förståelse för att amningen var prioriterad och av båda föräldrarna ansågs som viktig. Mats nämner amningen under ett flertal gånger under intervju, bland annat när vi diskuterar hur de kommit fram till beslutet att fördela som de gjorde.

”Nä, det var inte någon direkt förhandling kring detta. Det var mest, vi tar det så och så. Sen var det klart. Sen har ju barnen ammat ganska länge båda två” Mats Pettersson

När vi senare kom in på en eventuell kvotering av föräldraförsäkringen var Mats första argument också amningen.

”Jag tycker i alla fall inte att man ska tvinga någon att vara hemma. För, det kan ju vara så att en del barn ammas länge och då går det ju inte,. Eller jo, det går, det beror på om kvinnan jobbar på orten och kan köra hem och amma, då kan man ju lösa det” Mats Pettersson.

Vi ställde även en fortsatt fråga om det inte vore möjligt för kvinnan att pumpa ut bröstmjolk som fadern skulle kunna ge under tiden han är hemma. Dock fick vi aldrig något svar på frågan.

I diskussionerna med Anna kom vi också in på ämnet då vi frågade om hon skulle kunna tänka sig att Mats var hemma först. Den spontana reflektionen på frågan var från Annas sida

”Men, rent praktiskt med amningen och så där då?” Anna Pettersson

Föräldrarna byttes även av i hemmet i samband med att barnen slutat amma och Mats då påbörjat sin ledighet. Med andra ord blev båda barnen ammade tämligen länge.

Att båda föräldrarna sätter så pass stor vikt vid amningen stödjer tanken på att detta är en gemensam förståelse som kan tänkas ha haft stor betydelse för paret förhandlat kring fördelningen. Finns en sådan starkt delad förståelse förklarar det också varför det som Mats uttryckte det inte förekom någon direkt förhandling. Finch förhandlingsteori förutsäger att ju mer gemensam förståelse paret har ju mer implicit blir förhandlingen vilket förklarar upplevelsen av att det inte förekommit någon direkt förhandling.

Lundströms fördelning är den som är svårast att koppla teoretiskt.

Familjens val

Pers inledande kommentar att de hade gjort en fifty-fifty fördelning förvirrar inledningsvis en del. Även om det senare framkom att det i själva verket inte handlade om någon jämlik fördelning utan snarare om den mest ojämna i vår undersökning. I praktiken hade Per tagit ut de dagar som hade frusit inne om han inte tagit ut dem. Frågan blir inte heller enklare av att Per betraktar fördelningen som en konsekvens av Karins vilja och Karin i sin tur hänvisar till att Per ansåg att de hade förlorat för mycket ekonomiskt om han skulle vara hemma i större utsträckning. Per å sin sida bekräftar att det hade märkts i plånboken om han tagit ut mer men betonar i samma andetag att ekonomin är av underordnad betydelse för honom.

Hade man bortsett från att Per själv ställer sig positiv till att vara hemma och hans uttalanden om att ekonomin var av underordnad betydelse hade det varit lätt att betrakta parets fördelning som en rationell nytto-maximering. Per ser dock föräldraledigheten som ett skönt avbrott från arbetslivet vilket framkommer när vi undrar om det är något som Per själv vill tillägga.

”Det är synd att inte fler använder föräldraledigheten. Att det är så många som hoppar. Jag menar, det är ändå inte så förbannat kul att gå på ett kneg år ut och år in utan man behöver ett break från det också å vara hemma här med henne. Jag tycker det var skönt då. Och, jag tror det är viktig att man är hemma, det går lättare då. Man lär känna dem på ett annat sätt om man är hemma med ungarna, så är det bara. Sen om det har stor betydelse när de är mellan noll eller ett eller två är vet jag inte. Men, när man kan vara med sina barn och får betalt för att vara hemma, då är inte jag sen med att använda det” Per Andersson.

Till saken hör också att Pers arbetsgivare har ett system som uppmuntrar personalen att vara hemma. Per berättade om sin arbetsgivare.

” Visst har det märkts i börserna när man är hemma. Men företaget har det bra där för de betalar extra när man är föräldraledig så man får ut 90 % av lönen. De säljer hus och uppmuntrar folk att skaffa barn och skaffa hus och allting. Det är lite deras grej” Per Andersson

Mycket i Pers berättelse säger att förutsättningarna funnits för att han skulle vara hemma mycket. Även om han menar att det påverkar ekonomin så tycker han att det är något man kan anpassa sig till. Arbetsgivaren är positivt inställd och frun vill gärna att mannen är hemma. Dessa motstridigheter mellan vad som sägs under intervjun och hur den faktiska fördelningen leder in oss på att det rimligtvis måste finnas någonting annat som påverkat familjen. En förklaring till varför förståelsen över familjens val är så otydlig kan tänkas vara att Per och Karin kanske inte har gjort något direkt medvetet val. En sådan tolkning finner stöd inom förhandlingsteorin som menar att en förhandling inte nödvändigtvis i alla delar måste vara

medveten eller öppen. Det är i så fall frågan om en helt implicit förhandling som skett mellan makarna och lett fram till den fördelning som skett. Detta ger också en förklaring till varför de lägger över beslutet på varandra när vi tar upp frågan. Finch menar att en förhandling blir implicit efter hand som deltagarnas förståelse för varandra ökar och de skaffar sig en erfarenhet utifrån tidigare förhandlingar om den andre partens förväntningar och förståelse över dennes handlingsberedskap kopplad till ett visst förhandlingsämne. I takt med att denna uttalade förståelse för den andra parten ökar blir förhandlingarna inte bara mer implicita utan det uppstår också ett ökat utrymme för misstolkningar. Detta skulle i så fall förklara varför de har olika tolkningar av hur beslutet kommit fram.

En annan möjlighet som inte är att förglömma är att det också kan vara så att vi genom intervjuerna inte fått helt korrekt information från föräldrarna. Vi menar inte på något sätt att vi medvetet blivit vilseledda av paret med flit från deras sida. Snarare handlar det i så fall om att ämnet kan vara känsligt. Enligt Sandqvist finns det en övergripande norm i samhället som de flesta försöker förhålla sig till, ett slags ideal för föräldraskap. Sandqvist menar att många i och för sig avviker från idealet men att de flesta ändå försöker förhålla sig till det. Ser man då till intervjupersonernas situation när vi kommer och intervjuar dem om deras ledighet är det tänkbart att de då, tämligen oreflekterat, berättar utifrån det som är idealet, nämligen jämlikhet. Att det då uppstår ”glapp” i berättelserna är då inte lika underligt. Det som händer, om det vore så, är att Per och Karin berättar om en ojämn fördelning utifrån en referensram som är jämlikhet. Ett sätt för dem att förhålla sig till ämnets ideal och sin egen verklighet med andra ord.

5.4 Teoretisk reflektion över fördelningsutfallet på systemnivå

I teoriavsnittet tidigare presenterades ytterligare två teorier som vi inte tagit upp så här långt.

Dels Karin Sandqvist jämställdhetsparadigmteori och dels Yvonne Hirdmans genusteori.

Dessa två teorier uttalar sig båda om jämställdhet på ett övergripande plan i samhället.

Sandqvist menar att det finns en övergripande jämställdhetsnorm i samhället. Sandqvist menar att detta ideal, eller paradigm som hon kallar det, är utbrett och någonting som genomsyrar samhället på ett så genomgripande sätt att folk i allmänhet strävar att närma sig det även om det finns många som avviker från det.

Hirdman menar istället att samhället är uppbyggt kring ett system som upprätthåller en ojämlighet mellan könen. Systemet bygger på två delsystem. Ett som skiljer könen åt genom

Familjens val

att definiera saker, sysslor och platser som manliga eller kvinnliga. Den andra delen av systemet rangordnar könen så att det som betraktas som manligt blir överordnat det kvinnliga.

De berättelser vi har fått från våra intervjupersoner är inte några berättelser om jämställdhet och inte heller visar det material som vi presenterat under tidigare forskning någon uppmuntrande läsning för den som söker efter tecken på jämställdhet i föräldraskap. Enbart det faktum att det råder en så pass stor skillnad i föräldraledighetsuttaget mellan könen, såväl enligt den tidigare forskningen som hos familjerna som deltagit i vår studie, visar med all önskvärd tydlighet att föräldraledighetsfrågan är en fråga där det råder ojämlikhet mellan könen.

Mycket styrker att kvinnor och mäns förutsättningar för föräldraledighet ser tämligen olika ut. Ingen av kvinnorna i undersökningen hade mött några negativa reaktioner över att de skulle vara lediga. När det förkommer handlar det istället om när män ska vara hemma med sina barn. Anna Petterson berättade om sitt arbete.

”Kommentarerna brukar komma när någon av killarna ska vara föräldraledig eller ta vård av sjukt barn ”men kan inte hon vara hemma” Anna Pettersson.

Eller som när Johan Lundström berättade om sin arbetsgivare vilka menade att han, i egenskap av man, hade sin plats på jobbet.

I berättelserna från tiden hemma finns samma skillnad. Männerna avviker när de är hemma.

När Mats Petterson berättar om sina besök på öppna förskolan med sina barn tar han också i korta ordalag upp att han var ensam som pappa där.

*”Man sjunger och grejar där. Jag brukade vara ensam pappa där...Det var rätt poppis”
Mats Pettersson.*

Även från det professionella nätverket kom reaktioner.

”Det var positiva reaktioner tycker jag. OOOhhhh e du hemma. Vad trevligt” Mats Pettersson.

Även Per Andersson hade erfarenheter av ämnet.

”Det är lätt att känna sig isolerad. Det är mest kvinnor som är hemma. Att gå ner på öppnaförskolan som ensam pappa, tja, det är lite upp till en själv men jag känner inte för det sådär. Där sitter en massa mammor och snackar sitt och en annan är ju karl” Per Andersson.

Ingen av kvinnorna hade någon liknade reaktion från sin tid hemma. Sammantaget ger dessa reaktioner som männen upplevt och mötts av upplevelsen av att männen på något vis avvikit från det väntade. Oavsett om det handlar om att männen tagit ledigt från arbetet för att vårda barnen eller om det handlar om att de ”dykt upp” på öppnaförskolan visar reaktionerna att de

Familjens val

frångått det förväntade vilket även bekräftas av avsaknaden av motsvarande reaktioner när mödrarna gjort samma handlingar.

Sandqvists slutsats om ett rådande jämställdhetsparadigm för föräldraskap skulle vara något fundamentalt och igenomträngande tycks således inte besannas utifrån dessa upplevelser. Om de flesta orienterade sig mot jämlikhet och det var ett ideal i samhället tycks det underligt att fäderna bemöts som avvikare när de är lediga med sina barn vilket torde vara en jämlik och jämställd handling. Sandqvist menar visserligen att det finns avvikare men även hon hävdar samtidigt att det rådande idealet är jämställdhet. Att följa ett rådande samhälleligt ideal borde rimligtvis inte väcka något uppseende utan snarare borde de som avviker från det vara de som skulle möta på reaktioner.

Vår slutsats blir här att Sandqvist jämställdhet inte har så stor allmängiltighet i vår undersökningsgrupp som Sandqvist tillskriver den att ha i samhället i stort.

Istället tyder berättelserna på att det råder en norm som tillskriver kvinnorna föräldraledigheten. Männen avviker från denna norm och möter därför reaktioner, inte nödvändigtvis enbart negativa utan över huvud taget, från omgivningen för att de bryter mot vad som är väntat. De avviker från normen helt enkelt. Detta stöttar den första principen i Hirdmans genusteori, särskiljandet. Föräldraledighet är således en kvinnlig sysselsättning. Enligt genussystemets logiker skulle detta således leda till att det i enlighet med männens överlägsenhetsnorm skulle vara någonting som betraktades som mindre värt och underordnat. Detta har dock inte stöd i vår undersökning. Istället ses det som något eftersträvansvärt att vara föräldraledig enligt männen, något som de gärna sysselsätter sig med och strävar efter att vara.

Några kommentarer från männen får exemplifiera.

”Det var väldigt stimulerande att vara hemma.” Mats Pettersson

Mats skulle även vilja vara hemma mer om det blir aktuellt igen. Frågan var om det var någon han skulle vilja ändra på om paret fick fler barn.

”Jag hade nog varit hemma mer. Lite till i alla fall” Mats Pettersson

Johan berättar om hur han hade gjort om han fått fria händer.

”Då hade vi nog varit hemma halva tiden var. Eller halva veckan eller något sånt” Johan Lundström.

Att Per var positivt inställd framgår av tidigare citat där han utvecklar sin syn på vikten av att vara hemma för att lära känna barnen.

Familjens val

Om männen då som i vår undersökning inte bara börjar göra intramp på ett område som genussystemet definierar som kvinnligt och dessutom tycks uppskatta det och i vissa fall ha planer på att göra det i större utsträckning så uppstår frågan vilken giltighet den andra principen i genusteorin har för vårt undersökningsområde. Utifrån teorin skulle män som inte upprätthåller sina roller och istället börjar göra ”kvinnliga” saker och röra sig inom de kvinnligt definierade områden bli betraktade som velurprodukter som ingen vill ha. Dessutom borde inte något sådant kunnat bli aktuellt eftersom genussystemet är uppbyggt kring andra system som skyddar det. Systemets tre reproduceringsplan hotas i ett. Om männen blir hemma med barnen i en större utsträckning riskerar föreställningarna om skillnader mellan män och kvinnor beträffande hem och hushåll att rasa. Det kulturella överlagringsplanet sätt således ur spel som reproduktionskraft för systemet. Om föreställningarna om skillnaderna minskar och män blir vanligare som föräldralediga med barn torde det i slutändan leda till någon slag av normalisering för fenomenet. Det sociala interaktionsplanet förlorar i så fall med tiden sitt värde. Slutligen återstår då reproduktion genom socialisation. Frågan blir om detta i så fall kommer att kunna upprätthållas. Efterhand kommer barn att växa upp med hemmavarande fäder och risken torde då vara stor att detta blir mönster som barnen i sin tur tar till sig i sin socialisation och själv upprepar när de blir vuxna.

Genussystemet ligger enligt Hirdman som grund för alla andra samhällssystem som skyddar det. För att en förändring ska komma tillstånd krävdes en revolution från de överliggande systemen. Ett system tycks i alla fall ha vänt sig mot den rådande ordningen, nämligen politiken. Mycket av förändringarna som sker med jämställdheten kan ses som en följd av politiska beslut. Som Roger Klinth (2002) beskrev i tidigare kapitel skedde en förändring i socialpolitiken på 60-70talet. Frågan bli i så fall vilket förklaringsvärde Hirdmans genusteori har för jämställdheten för föräldraskapet.

En hypotes, som vi finner ett visst stöd för i vårt insamlade material, är att det är en fråga om förskjutning inom systemet som innebär att området som definieras som kvinnligt och icke åtråvärt för männen inte längre är föräldraledighet och barnavård. Betrakta istället området i sin helhet och definiera det som kvinnligt blir det som vi visat en definition som kan diskuteras med bakgrund av männens faktiska inblandning. Om man istället definierar om det kvinnliga området till att handla om vård och ledighet med små barn finner teorin åter giltighet. Ser man till uttagsmönster i stort i samhället har vi visat i kapitlet med tidigare forskning att män i första hand är lediga med äldre barn och kvinnorna med de yngre. Samma mönster återfanns i vårt material. I tidigare redogjorda citat går att uttolka ett ökat intresse för föräldraledighet från männens sida när det blivit äldre. Såväl Mats Pettersson som Per

Familjens val

Andersson har uttalat att frun var hemma i början och de båda hänvisade indirekt till amningen som orsak men även att det varit fruns vilja. Per Andersson uttryckte även tydligt att det var hans vilja att vara hemma när barnen var lite äldre. När vi diskuterade hur han hade velat förlägga sin ledighet tidigare uttryckte han en önskan om att det skulle vara senare.

”Nä, tvärt om. I början är det mest praktiska grejer när de är små med allt” Per Andersson
Karin Anderson gav också uttryck för att männen skulle ha större behållning av hemmavistelsen när barnen blivit lite äldre.

”Jag tror nästan att barnet har större behov av det här med att pysslas om när de är små. Jag tror att papporna uppskattar barnet lite mer senare i ett senare skede än just i början. Det kan säkert vara mysigt att sitta och hålla och så men att sköta om ett småbarn för en pappa i en hel dag kanske inte är en hit. En eller två dagar kanske...men, jag vet inte. Jag kan ju ha fel” Karin Andersson.

Vi följde upp detta uttalande med frågor kring vad hon trodde denna skillnad kom ifrån och om det var en biologiskt medfödd skillnad.

” Lika naturligt som att det är kvinnan som föder barnet så tror jag att det är mer naturligt att barnet blir behövande för mamman. Inte för att pappan inte behövs alls men jag tror att mamman och barnet behöver mer tid tillsammans än pappan och barnet behöver” Karin Andersson.

Vid ett snare tillfälle nämnde Karin också att hon tyckte det var mycket positivt att männen provade på att vara hemma. Vi bad henne utveckla om hon upplevde det som en rädsla för att vara hemma.

” faktiskt tror jag det finns en rädsla att det att de inte tror att de klarar av det. Många män tål inte att byta bajsiga blöjor bara. Det är något magiskt med det. Jag vet inte vad det är det här med bajs och nerkräta barn och karlar. Sen kan det bli besvärligt med när de skriker och skriker och skriker. Jag tror att kvinnan har mer stresstålighet där” Karin Andersson.

Vidare belägg för hypotesen finns hos Anna Pettersson om själv ville vara hemma inledningsvis med hänvisning till bland annat att det var då det var ”puttinuttigt” och ”gulligt”.

När Johan Lundström kom in på ämnet genom att mena att män inte kunde vara hemma själv från början utvecklade vi ämnet vidare.

” I början har man inte så mycket att välja på om barnet ska amma” Johan Lundström.

” Skulle modern inte kunna pumpa ut på morgonen så att barnet och fadern klarar sig över dagen?” Intervjuare

Familjens val

” Men, barnet måste ju lära sig att ta tute först. 3 månader i början, sen kan man dela upp det” Johan Lundström.

”Men, kan man inte lära barnet att ta flaskan i början då?” Intervjuare

”Jo, det är ju klart, det går ju. Men jag tycker det är synd att göra det. Tre månader, sen kan man dela” Johan Lundström.

De ovan nämnda citaten är ett axplock av de uttalanden som leder i denna riktning. Summerat kan konstateras att familjernas uttalanden går i riktningen att både mödrarna och fäderna har som utgångspunkt att mödrarna är hemma inledningsvis. I de fall där frågan har blivit föremål för vidare diskussioner är argumenten i huvudsak kopplade till biologiska faktorer som amning eller generella, könsspecifika skillnader mellan män och kvinnor.

Med en sådan omdefiniering av genussystemets giltighet för barnfamiljer blir teorin åter giltig i den bemärkelsen att de två logikerna ter sig stämma. Hemmavistelse med småbarn och ledighet med desamma är en kvinnlig sysselsättning och är någonting som männen gärna avstår till förmån för detsamma med äldre barn. Teorin med denna modifiering blir då också åter reproducerbar på alla de tre systemnivåerna samt stämmer med de empiriska omständigheterna som här framlagts. På individplanet förklaras det som tidigare kunde betraktas som en avvikelse (föräldralediga fäder) till ett bevis för dess giltighet eftersom fäderna inte önskar ledighet med de yngre barnen vilket således enligt den manliga överlägsenhetsnormen kan definieras som en mindervärdig kvinnoyssla. Tillika så har den stora grupp som när frågan handlade om föräldraledighet och barnavård i stort var avvikande velurprodukter åter blivit män som genom att göra samma sak som tidigare, att vara hemma med sina lite äldre barn, blivit till upprätthållare av det segregande systemet. Med Hirdmans egna terminologi har männen gjort intrång på kvinnornas tidigare tilldelade område och gett dem en ny bakgård att ”leka på”.

Hypotesen kan även ge en vidare förståelse för resultaten i undersökningen som Ahrne & Romans tidigare presenterade studie. Resultaten som visade på en utbredd jämlikhetsideologi hade stark förankring på ett principiellt plan där 80 % av de tillfrågade höll med om att båda makarna bör ta lika stort ansvar för familjens försörjning som för hemmet och barnen. När frågan istället handlade om att kvinnor bör vara hemma med barnen när de är små fick detta stöd av 60-70 % av de tillfrågade. I undersökningen togs detta som belägg för att jämlikheten sjunker när familjerna får barn. Ser man detta ur den modifierade genussystemshypotesen är det dock rimligt att svaren istället speglade frågan som handlade om just små barn, utan någon specificering av vad som lades i innebörden av små barn. Om så är fallet är slutsatsen missvisande och det finns fog att anta att svaren på frågan blivit annorlunda om frågan nyanserats och även omfattat barn i allmänhet eller huruvida kvinnor bör vara hemma med barn i specifika åldrar.

6 Avslutande diskussion

Vi vill här passa på att, för att undvika missförstånd, att resultaten från vår genomförda undersökning på intet vis är överförbara på någon annan grupp än den undersöka. Detta som en följd av att vi av etiska hänsyn blivit nödgade att avbryta rekryteringen av deltagare på ett tidigare stadium än vad som ur metodologisk synvinkel vore önskvärt.

Av det avslutande resultat och diskussionskapitlet framgår att ämnet för undersökningen är av en mycket komplex natur som inte enkelt låter sig analyseras. Genom att kombinera en rad teoretiska förhållningssätt på vårt material har vi närmast oss en förståelse av frågan. De olika familjernas fördelning kan förstås utifrån flera av dessa teoretiska perspektiv och några belägg för att ett perspektiv skulle ha ett större förklaringsvärde än de andra har inte visat sig.

Snarare är det först när flera av dessa perspektiv kombineras som det går att närmas sig en förståelse för familjerna fördelning. Att tro att det vore möjligt att finna en sådan förståelse utifrån någon universellt perspektiv torde vara att göra frågan för enkel. De olika familjerna fattar sina beslut utifrån förutsättningar som är unika i varje enskilt fall. Dessutom visar våra resultat att frågan måste förstås inte bara genom en avläsning i varje enskilt beslutsögonblick utan att det finns en viktig tidsaxel som måste beaktas för att förstå frågan. Detta eftersom varje beslut är influerat av tidigare interaktion föräldrarna emellan.

En aspekt som varit återkommer genomgående i uppsatsen är skillnaderna mellan männens föräldraledighetsuttag och kvinnornas. Vi har utifrån det begränsade datamaterial vi haft tillgång till hittat ett samband mellan vem av föräldrarna som är ledig när beroende på barnets ålder. Dessa resultat visar i sin tur på svagheter i tidigare genomförda undersökningar. Ett intressant uppslag till vidare studier är att utifrån dessa samband utforma en kvantitativ studie som för att testa hypotesens hållbarhet i ett större sammanhang.

Med oss från detta projekt tar vi inte bara en ökad förståelse för sakfrågan utan också lärdomar kring familjestrukturers komplexitet. Framför allt har genusfrågan och dess genomgripande inverkan på olika håll i samhället väckt en nyfikenhet och insikt hos oss som författare till detta verk. Denna insikt kring könets fundamentala betydelse för vitt skilda områden är nog också det intryck som kommer att påverka oss mest i framtida yrken, oavsett vad det må vara.

Litteraturlista

Elvin-Nowak, Y&Thomsson, H (2004). *Att ha kul och visa vad man går för*. Stockholm: SNS Förlag.

Etiska rådet. Högskolan Kristianstad Institutionen för hälsovetenskaper 2005-04-19 Dnr ER2005-53

Finch, Janet (1989). *Family Obligations and Social Change*. Cambridge: Polity Press

Hirdman, Yvonne (1988). *Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning*. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, häfte 3, ss 49-63.

Hirdman, Yvonne (1992). *Den socialistiska hemmafrun och andra kvinnohistorier*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Klinth, Roger (2002). *Göra pappa med barn*. Umeå: Borèa Bokförlag.

Kvale. Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Olsson, Erik (1998). *Forskningsprocessen -Anvisningar för socialpsykologisk forskning*. Lund: Socialhögskolan.

Soc (1995) *Pappagruppens slutrapport: Arbetsgruppen om papporna, barnen och arbetslivet* (1995). Stockholm: Fritzes. (Ds departementsserien 1995:2)

RFV (2002) *Spelade pappamånaden någon roll? – pappors uttag av föräldrapenning*. Stockholm Riksförsäkringsverket: (RFV Analyserar 2002:14)

RFV (2003) Riksförsäkringsverket *Socialförsäkringsboken 2003* Anderson, Britt-Marie (red.) Stockholm: Riksförsäkringsverket.

Roman, C & Ahrne, M (1997). *Hemmet, barnen och makten*. Stockholm: Fritzes. (Statens offentliga utredningar 1997:139)

Roman, Christine (2004). *Familjen i det moderna – Sociologiska sanningar och feministisk kritik*. Malmö: Liber AB.

Sandqvist, Karin (1990). *Svenska småbarnsfamiljer*. Andersson B-E & Gunnarsson, L (red) Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet. www.vr.se/publikationer/sida.jsp?resourceId=12 2005-06-02

www.fk.se ^a <http://www.fk.se/omfk/analys/barnfamilj/foraldrap/#Lag> 205-05-27

www.fk.se ^b <http://www.fk.se/omfk/analys/barnfamilj/foraldrap/1974.JPG> 2005-06-01

www.fk.se ^c <http://www.fk.se/omfk/analys/barnfamilj/sgi/#hurhog> 2005-05-27

Information om studie av föräldraledighet.

Under de närmsta veckorna kommer ett forskningsprojekt att genomföras på er ort.

Vi som står bakom projektet är två studerande på Högskolan Kristianstad som läser till socialpedagoger och projektet sker inom ramarna för vårt examensarbete.

Studien som kretsar kring föräldraförsäkringen och hur denna utnyttjas av familjer syftar till att studera den fördelningssituation som uppstår när föräldraledighetsdagarna fördelas mellan föräldrarna.

Vi söker därför nu deltagare till projektet.

Deltagandet går i korthet ut på att vi samtalar kring hur ni i er familj har fördelat ledigheten och lite kring vilka resonemang och omständigheter som legat bakom er familjs föräldraledighetsuttag.

Till undersökningen söker vi nu familjer som har minst ett barn i åldern två till tre år och där de biologiska föräldrarna lever ihop.

Samtalen som kommer att ligga till grund för en uppsats beräknas ta omkring 30min-1 timme per förälder och det är viktigt att vi kan genomföra samtalen i följd.

Låter detta intressant?

Tveka då inte att kontakta oss för vidare information och för att komma överens som en lämplig tidpunkt och plats för samtalen. Ni kan antingen meddela personalen om hur vi kan nå er eller kan ni kontakta oss direkt på nedanstående telefonnummer.

Mvh

Stefan Nyrell

Hem xxx-xxxxx Mobil xxx-xxxxxxx

XXX@xxxxxxx.xx

Följebrev.

Bäste deltagare.

Vi är två studenter från Högskolan Kristianstad som läser Sociala omsorgsprogrammet med inriktning mot socialpedagogik. Vi läser nu vår sjätte termin på utbildningen vilket innebär att vi ska skriva vårt examensarbete (c-uppsats). Ämnet för uppsatsen kretsar kring barnfamiljer och hur dessa väljer att fördela föräldraledigheten mellan sig.

Innan intervjun börjar är det några saker som vi önskar upplysa er om. Deltagande i intervjun är helt frivilligt och ni har närhelst ni önskar möjlighet att avbryta ert deltagande. Är det någon speciell del av undersökningen som ni inte önskar delta i eller frågor som ni inte vill svara på så går detta bra.

Vi har för avsikt att använda bandspelare vid intervjuerna för att sedan skriva ut materialet. Utskrifterna kommer sedan att ligga till grund för en analys av era och andra intervjuades svar som slutligen kommer att sammanställas och rapporteras genom en skriven uppsats.

Denna uppsats kommer att offentliggöras och finnas tillgänglig för läsning bland annat genom Högskolan Kristianstads bibliotek och kommer att finnas tillgänglig via högskolebibliotekets hemsida.

Under arbetets gång kommer vi att sträva efter att uppgifter om ert deltagande hålls konfidentiellt. Vårt mål är att det inte ska gå att spåra ert deltagande genom den slutgiltiga uppsatsen. Dock är det viktigt att poängtera att full anonymitet inte går att utlova. Uppgifter om er kommer enbart att lämnas ut om detta blir nödvändigt för att uppsatsen ska kunna genomgå examination. Uppgifter om er identitet och deltagande i undersökningen kan därför komma handledare och examinator tillhanda förutom att vi själva har tillgång till sådana uppgifter.

Allt insamlat material kommer enbart att användas till detta projekt.

Dan Nilsson
Student
xxx-xxxxxxx
xxx@xxxxxx.xx

Stefan Nyrell
Student
xxx-xxxxxxx
xxxxxxx@xxxxxx.xx

Önskar ni komma i kontakt med oss efter intervjuns slut går det bra att nå oss genom ovanstående kontaktuppgifter.

Jag har läst och förstått innebörden av ovanstående text och jag lämnar mitt samtycke till att delta i denna studie. Jag har även fått informationen muntligt i samband med intervjun.

Namnteckning.